

YMPÄRISTÖRIKOSKATSAUS

2022

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä

1.8.2022

Tiivistelmä

RAPORTIN NIMI

Ympäristörikoskatsaus 2022

LAATIJA

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä

JULKAISUAJANKOHTA

8/2022

TOIMEKSIANTO/TUTKIMUSKYSYMYS Poliisihallitus

KESKEISET LÄHTEET

Internet

KÄYTETYT MENETELMÄT

Esitutkintaviranomaisen tilastot, Syyttäjälaitoksen tilastot, muu julkinen aineisto

AVAINSANAT

Ympäristörikos, ympäristörikosseurantaryhmä, ympäristörikoskatsaus

JULKISUUSASTE

Julkinen asiakirja

SIVUJA

68

Sisällysluettelo

1 Johdanto	6
2 Valvontaviranomaisten yhteistyö	7
3 Poliisiammattikorkeakoulun järjestämä ympäristörikoskoulutus	9
4 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä	9
5 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa	10
6 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia	10
6.1 Tilanne Suomessa	10
6.2 Tilanne kansainvälisesti	11
7 Kansainvälinen toiminta	15
7.1 Kansainvälinen viranomaisyhteistyö	15
7.2 Eurojust ja ympäristörikokset	16
7.3 Kansainvälisen viranomaisyhteistyön tehostuminen paljastaa rikollisuutta	17
8 Kansainväliset ympäristösopimukset ja kotimainen ympäristörikoslainsäädäntö	18
8.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset	18
8.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö	19
8.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö	20
8.4 Viimeisimmät muutokset Euroopan unionin ja Suomen ympäristölainsäädännössä	21
9 Valvonta	22
9.1 Ympäristölainsäädännön valvonta	22
9.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisten tehtävät	22
9.1.2 Suomen ympäristökeskuksen tehtävät	25
9.1.3 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät	26
9.2 Poliisi	26
9.3 Rajavartiolaitos	27
9.3.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät	27
9.3.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu	29
9.3.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu	31

9.4 Tulli.....	32
9.4.1 Tullin tehtävät.....	32
9.4.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta.....	32
9.4.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta.....	33
9.4.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta ..	33
9.4.5 Kansainvälisten jätesierrojen valvonta	34
9.5 Syyttäjälaitos	36
10 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikkokset.....	37
10.1 Rikoslain ympäristörikkokset	37
10.2 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	38
10.2.1 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	40
10.2.2 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §.....	41
10.2.3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §.....	42
10.2.4 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §.....	43
10.2.5 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a§.....	44
10.2.6 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	44
10.3 Rikoslain luonnonvararikokset	45
10.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §.....	45
10.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48.....	46
10.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §.....	48
10.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)	49
10.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §).....	50
10.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset.....	50
10.4.1 Terveysrikos, terveyden vaarantaminen ja törkeä terveyden vaarantaminen (RL 44 luku 1 § sekä 34 luku 4 ja 5 §).....	51
10.4.2 Räjähderikos ja radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44 luku 9–11 ja 12 a §)	52
10.4.3 Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	53
10.4.4 Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §.....	53

10.5 Vesilain vastaiset menettelyt.....	54
10.6 Muita lakeja koskevat rikokset	55
10.6.1 Jätelain rikkominen.....	59
10.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrätyt öljypäästömaksut	60
10.6.3 Alusöljypäästöjen esitutkinta	61
10.7 Ympäristörikosten määrästä syyttäjillä ja tuomioistuimissa	62
10.8 Esitutkintaviranomaisen tietoon tulleet sekä syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikokset	66
11 Loppuarviointi.....	67

1 Johdanto

Ympäristörikoskatsauksessa on esitetty poliisin, Tullin, Rajavartiolaitoksen ja Syyttäjälaitoksen tietoon tulleet taulukon mukaiset ympäristörikokset rikosnimikkeittäin vuosilta 2017 - 2021. Esi-
tutkintaviranomaisen ympäristörikostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on
tutkittu esitutkintavaiheessa. Kun asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosni-
mike on voinut muuttua. Katsauksessa esitetään myös esimerkkitapauksia ympäristörikoksista
eri rikosnimikkeellä sekä esitutkintaviranomaisen että tuomioistuimen tilastot.

Esitutkintaviranomaisten kirjaamien rikoslain luvussa 48 tarkoitettujen ympäristörikosten ja rikos-
lain 48 a luvun luonnonvararikosten määrä on vuonna 2021 ollut kokonaisuutena vähäisempi
edellisvuosiin verrattuna. Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisäl-
tyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia ympäristöön ja näiden rikosten määrä vuonna
2021 lisääntyi. Ympäristörikoksiin luokitellut vähäisemmät rikkomustasoisetkin rikokset vähentyi-
vät vuonna 2021. Kokonaisuutena voidaan todeta, että ympäristörikoksiksi luokiteltujen rikosten
määrä vuonna 2021 väheni selvästi edellisiin vuosiin verrattuna. Luvun 48 ympäristörikoksista,
luvun 48 a ja 44 luvun ympäristöön liittyvistä rikoksista siirtyy syyttäjille vuosittain noin kolman-
nes.

Ympäristövalvonta- ja esitutkintaviranomaiset ovat yhteistoiminnassa toteuttaneet ympäristöri-
koston torjunnan strategiaa ja toimenpideohjelmaa. Alkuvuodesta 2021 valmistui strategian ensim-
mäinen päivitys, joka on voimassa vuoteen 2026 asti. Samassa yhteydessä julkaistiin järjestyk-
sessä neljäs toimenpideohjelma¹. Syksyllä 2022 valmistellaan toimenpideohjelman päivitys vuo-
sille 2023 – 2024. Ympäristöministeriön johtama toimeenpanotyöryhmä seuraa toimenpideohjel-
man toteutumista. Ympäristörikosten torjuntaa toteuttavista viranomaisista vuonna 2016 muo-
dostetut alueelliset yhteistyöryhmät kattavat koko valtakunnan alueen ja toiminta on vakiintu-
nutta. Ympäristörikoston torjunnan yhteistyöryhmiä on muodostettu myös teemakohtaisesti ja alueel-
lisilla yhteistyöryhmillä on keskinäistä yhteistoimintaa. Yhteistyöryhmissä on kehitetty viran-
omaisten välistä yhteistyötä ja tiedonvaihtoa, järjestetty yhteisiä koulutustilaisuuksia sekä suun-
niteltu ja toteutettu yhteisiä operatiivisia projekteja. Ennalta suunniteltujen yhteisten operatiivis-
ten projektien johdosta on voitu paljastaa uusia ympäristörikoksia, jotka eivät muutoin olisi tulleet
viranomaisen tietoon. Koska ympäristörikokset ovat suurelta osin piilorikollisuutta, viranomaisten

¹ [Ympäristörikoston torjunnan strategia 2021–2026 ja toimenpideohjelma 2021–2022 - Valto \(valtioneu-
vosto.fi\)](#)

tehostunut paljastava yhteistoiminta on ollut tuloksellista ympäristörikosten selvittämiseksi. Viranomaistoiminnan organisoiduttua paremmin edellisellä strategiakaudella, alkaneella kaudella ympäristörikostorjunnan painopistettä siirretään toiminnan tehostamiseen ruohonjuuritasolla. Ympäristörikosten ennaltaehkäisemiseen pyritään myös vaikuttamaan lisäämällä yleistä tietoisuutta ympäristö- ja luonnonsuojelulainsäädännön velvoitteista ja järjestämällä tiedotuskampanjoita ympäristörikosteemoista.

Eri organisaatioiden viranomaisista muodostettu Kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä tuottaa tilannekuvaa Suomen ympäristörikollisuudesta. Seurantaryhmä on laatinut vuosittaisen raporttinsa 1997 alkaen ja INTERPOL:lle 1998 alkaen. Suomen ympäristörikostorjunnan kehittämistä, seurantaa ja vuosiraportointia viranomaisyhteistyössä on kansainvälisestikin pidetty hyvänä käytänteenä ja malliesimerkkinä. Vuosien myötä seurantaryhmä on esittänyt lukuisia ympäristörikostorjunnan tehostamiseen, lainsäädännön ja viranomaisyhteistyön kehittämiseen liittyviä suosituksia, jotka ovat käytännössä myös toteutuneet. Muun muassa kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian laatiminen on ollut yhtenä seurantaryhmän suosituksena, joka on sittemmin myös toteutunut.

Kansallisen ympäristörikosten seurantaryhmän puheenjohtajana toimii poliisitarkastaja Tuomas Pöyhönen Poliisihallituksesta ja sihteerinä rikoskomisario Riku Lindqvist Keskusrikospoliisista. Ryhmän muita jäseniä ovat poliisitarkastaja Juha Tuovinen sisäministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Leena Mäkipää oikeusministeriöstä, lainsäädäntöneuvos Tia Laine-Ylijoki-Laakso ympäristöministeriöstä, tulliyli tarkastaja Tarja Koskenlaakso Tullin rikostorjunnasta, rajavartioyli tarkastaja Silja Hallenberg sisäministeriön rajavartio-osastolta, erikoissyöttäjä Heidi Nummela Suomen Syyttäjälaitoksesta, Etelä-Suomen alueelta, ylitarkastaja Hannele Nikander Suomen ympäristökeskuksesta, Jonna Kartano Hämeen elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta sekä Heikki Holopainen Pohjois-Karjalan elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksesta.

2 Valvontaviranomaisten yhteistyö

Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukset ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät säännöllistä valvontayhteistyötä, koska kyseessä olevien viranomaisten tehtävät ovat samankaltaisia ja osin rinnakkaisia. Ympäristöviranomaiset, poliisi, Rajavartiolaitos, Tulli ja pelastusviranomaiset tekevät yhteistyötä ympäristöasioissa yhteistyöryhmissä sekä tapauskohtaisesti.

Viime vuosina Tullin tutkittavina on ollut laajempia luonnonsuojelurikosten sarjoja. Näiden tapauksien tutkinnan yhteydessä on selkeästi korostunut viranomaisyhteistyön tarve ympäristömi-

nisteriön, Suomen ympäristökeskuksen, elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten ja Tullin kesken. Tätä yhteistyötä tullaan jatkossa tiivistämään ja kehittämään. Ympäristöministeriön, Suomen ympäristökeskuksen ja elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskusten rooli asiantuntijana kytkeytyy kulloinkin tutkittavana olevan rikoksen eri vaiheisiin useissa kohdissa. Tullin rooli on koota esitutinnan, syyttäjyhteistyön ja kansainvälisen tutkintayhteistyön osaaminen esitutkintaketjussa. Tämän vuoksi säännöllisen tietojenvaihdon ja koulutusyhteistyön kehittäminen on tarpeellista erityisesti koska kansainväliset rikollisuusilmiöt näkyvät Suomessa entistä nopeammin.

Tulli toimii osana Euroopan unionin tullijärjestelmää ja on siten valvontaviranomainen tavaroiden maahantuonnin-, maastaviennin sekä kauttakuljetuksen osalta. Näin ollen on luonnollista, että Tulli tekee säännöllistä valvonta- ja esitutkintayhteistyötä eri ympäristöviranomaisten kanssa. Erityisesti kansainvälisten jätesierrojen valvonnassa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on avainasemassa laittomien kansainvälisten jätesierrojen paljastamiseksi ja torjumiseksi. Kansallisen tarkastussuunnitelman mukaisesti kansainvälisten jätesierrojen valvontaan osallistuvat myös muut valvontaviranomaiset, kuten elinkeino- liikenne- ja ympäristökeskukset, kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset sekä poliisi. Myös luvanvaraisten eläinten – ja kasvien siirtojen valvonnassa sekä esitutkintaan siirtyneissä tapauksissa Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen yhteistyö on tärkeässä roolissa, jotta luvattomia ja laittomia siirtoja voidaan selvittää sekä torjua.

Öljypäästövalvonnassa viranomaisten välinen yhteistyö on ensiarvoisen tärkeää. Rajavartiolaitos on johtava valvontaviranomainen aluksista veteen menevissä päästöissä merialueilla. Rajavartiolaitos huolehtii pelastustoiminnasta Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä tapahtuneissa alusöljy- ja aluskemikaalivahingoissa sekä sovittaa yhteen siihen varautumista. Rajavartiolaitos päättää alusten suojapaikkaan ohjaamisesta ja laatii sitä koskevat suunnitelmat yhteistyössä Traficom, Suomen ympäristökeskuksen ja Väyläviraston kanssa. Sekä valvonta- että torjuntatehtävän hoitamisessa keskeistä on yhteistyö muiden viranomaisten kanssa. Öljyntorjunnassa ja päästövalvonnassa tärkeimmät yhteistyöviranomaiset ovat Merivoimat, pelastuslaitokset sekä Liikenne- ja viestintävirasto Traficom. Rajavartiolaitos tekee yhteistyötä poliisin ja Suomen ympäristökeskuksen kanssa öljypäästövalvonnassa niin hallinnollisen öljypäästömaksun määräämisen perusteiden selvittämisessä kuin öljypäästöön liittyvässä rikosoikeudellisessa esitutkinnassakin

3 Poliisiammattikorkeakoulun järjestämä ympäristörikoskoulutus

Teksti: Kari Koppanen, ylikonstaapeli, Poliisiammattikorkeakoulu

Vuosi 2021 oli koulutuksen näkökulmasta hyvin haasteellinen. Pandemia näkyi Poliisiammattikorkeakoulun koulutustarjonnassa, ja tämä konkretisoi etenkin täydennyskoulutuksen kurssien peruuntumisina. Vuoden 2021 puolella Poliisiammattikorkeakoulussa ei pystytty järjestämään ympäristörikosten tutkintakurssia. Tämä kurssi on tarkoitettu lähinnä syyttäjille, tutkinnanjohtajille ja ympäristörikostutkijoille. Myöskään alueryhmien ympäristörikosseminaaria ei pystytty toteuttamaan vuonna 2021. Alueryhmien ympäristöseminaari on suunniteltu ajankohdalle 26.-27.9.2022.

4 Rikoshyödyn määrittämiseen liittyviä kysymyksiä

Ympäristörikokset tehdään usein taloudellisin motiivein. Ympäristövelvoitteita ei noudateta, koska niiden arvioidaan tulevan kalliiksi. Sen lisäksi, että rikos ei saa kannattaa, on ympäristörikoksista saadun rikoshyödyn tuomitseminen valtiolle myös ennaltaehkäisevässä mielessä tärkeää. Mahdollisuus laiminlyödä ympäristövelvoitteita ei muodostu tällöin niin houkuttelevaksi.

Rikoshyöty määritetään viranomaisyhteistyössä ympäristörikosasioissa. Rikoksella saadun hyödyn arviointi on kuitenkin vaikeaa ja tuomioistuinkäsittelyssä rikoshyödyn määrä saattaa olla yksi merkittävimmistä kysymyksistä. Rikoshyötynä voidaan tuomita vain rikoksella saatu lisähyöty, sillä rikoshyödyn menettäminen ei ole rangaistus. Hyöty voi olla joko esimerkiksi tulon lisäystä tai syntynyttä säästöä. Rikoksen tuottaman hyödyn laskennassa arvioidaan usein niin sanottua nettohyöty- ja bruttohyötyperiaatteen soveltamista. Tuomioistuin joutuu harkitsemaan, minkälaisia kuluja hyötyä arvioitaessa voidaan ottaa huomioon, jotta vain todellinen hyöty tulisi tuomittua. Rikoksella saatu hyöty on aina vaadittava ja tuomittava menetetyksi valtiolle riippumatta teon vakavuudesta.

5 Poliisin kansainvälinen virka- ja oikeusapu ympäristörikosasioissa

Kansainvälisten virka- ja oikeusapupyyntöjen ja muun tiedonvaihdon osalta Keskusrikospoliisi on vuonna 2021 käsitellyt kansainvälisissä tiedonvaihdossa ympäristörikoksiin liittyviä virka- ja oikeusapuasioita. Suomen poliisilla on ollut vuonna 2021 Keskusrikospoliisin tutkima rikostutkinta liittyen kansainväliseen laittomaan jäteviintiin. Keskusrikospoliisi ja Tulli käyvät tiivistä tiedonvaihtoa yhdessä muiden valtioiden esitutkintaviranomaisten kanssa liittyen ympäristörikollisuuden kansainväliseen tilannekuvaan. Lisäksi INTERPOL ja Europol lähettävät säännöllisesti jäsenvaltioiden lainvalvontaviranomaisille tiedoksi tarkoitettuja ympäristörikoksiin liittyviä ajankohdaisraportteja ja tiedonantoja.

6 Ympäristörikoksiin liittyviä uhkakuvia

6.1 Tilanne Suomessa

Suomen ympäristörikollisuuden tilanne on pysynyt tilastollisesti lähes samanlaisena useita vuosia. Vuonna 2021 ympäristörikostapauksia kirjattiin kokonaisuudessa vähemmän kuin aiempana neljänä vuotena. Suomeen liittyvät ympäristörikollisuuden uhkakuvat vaihtuvat muuttuvan maailman mukaan. Erityisesti Keski-Euroopassa rajat ylittävä jätteiden kuljetus ja dumpkaus ovat vakavaa ja osittain järjestäytyneen rikollisuuden harjoittamaa toimintaa, jossa tavoitellaan suuria rikoshyötyjä. Esitutkintaan ja syyteharkintaan vietyjen paljastettujen laittomien kansainvälisten jätevientitapausten valossa, voidaan päätellä Suomen olevan osana Keski-Euroopan rikosilmiötä.

On ilmeistä, että vain osa ympäristörikoksista tulee esitutkintaviranomaisten tietoon. Arvio ympäristörikosten piilorikollisuudesta perustuu erityisesti lähialuevertailuun Suomen ja naapurimaidemme Ruotsin ja Norjan rikostilastojen välillä. Ruotsissa tilastoidaan enemmän ympäristörikoksia kuin Suomessa. On kuitenkin huomioitava, että maiden välillä lainsäädäntö poikkeaa toisistaan, eivätkä tilastoluvut ole suoraan verrannollisia keskenään. Ruotsissa valvontaviranomaisella on muun muassa lakisääteinen velvollisuus ilmoittaa poliisille kaikki rikosepäilyt toisin kuin Suomessa. Silti ruotsalaiset viranomaiset arvioivat, että ympäristörikokset ovat suuressa määrin piiloon jäävää rikollisuutta myös Ruotsissa.

Suomen kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä on jo vuosia nostanut esiin raporteissaan ympäristörikollisuuden alhaisen kiinnijäämisriskin. Yhtenä keskeisenä ympäristörikollisuuden uhka- ja torjuntakuvana voidaan pitää sitä, että ympäristörikosten alhainen kiinnijäämisriski lisää jatkossa taloudellista voittoa tavoittelevan järjestäytyneesti osana liiketoimintaa toteutetun ympäristörikollisuuden määrää. Alhaisen kiinnijäämisriskin ohella ympäristörikosten osalta on tuomioistuimissa omaksuttu rangaistuskäytäntö vaikuttaa lievältä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan käytännössä yleisesti päiväsakkoja tai harvoin ehdollista vankeutta.

Harmaan talouden ja talousrikollisuuden tilannekuvan toimituskunta toteutti kyselyn torjuntaviranomaisille ja ministeriöille keväällä vuonna 2022. Kyselyssä oli tavoitteena kartoittaa torjuntaviranomaisten näkemyksiä ja havaintoja toimintaympäristön muutoksista lyhyellä kuuden kuukauden ja kahden vuoden aikavälillä. Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaviranomaisille lähetetyn kyselyn tulosten perusteella havainnot ympäristörikollisuudesta liittyivät koronapandemian aiheuttamaan kotitalousjätteen määrän kasvamiseen, talous- ja elektroniikkajätteen käsittelyn ja kuljetusten väärinkäyttöksiin, lyhyen elinkaaren yrityksiin ja laittomiin kaatopaikkoihin, huonon kalustoon ja osaamiseen, rakennusjätteen ja romuautojen laittomiin jätesiirotuihin, rahanpesun hyödyntämiseen jäterikollisuudessa ja Euroopan unionin myöntämien tukien väärinkäyttöksiin.²

6.2 Tilanne kansainvälisesti

Maailmanlaajuisesti ympäristörikollisuutta pidetään hyvin merkittävänä rikollisuuden muotona. Ympäristörikollisuuden katsotaan olevan taloudellisesti kolmanneksi suurin rikollisuudenmuoto ase- ja huumerikollisuuden jälkeen. INTERPOL on arvioinut, että ympäristörikollisuus tuottaa

² [Tilannekuva - Harmaa talous & talousrikollisuus \(vero.fi\)](#)

110–281 miljardia dollaria rikoshyötyä vuosittain.³ Ympäristörikollisuudessa on usein kansainvälinen yhteys, joten maailmanlaajuisesti kansainvälistä yhteistoimintaa pidetään hyvin tärkeänä.

Ympäristörikollisuuden kansainväliset uhkakuvat saattavat vaikuttaa suomalaisille hyvin etäisiltä. Suomi on hyvinvointivaltio ja Suomen maantieteellinen sijainti jo itsessään poistaa monia ympäristörikollisuuden muotoja. Suomessa ei ole esimerkiksi rikollisuutta puhtaan veden saannin suhteen tai merkittävää rikollisuutta metsän hakkuun suhteen. Kansainvälisesti ympäristörikollisuuden uhat voidaan jakaa INTERPOL:n jaon mukaan: kalastusrikollisuus, metsärikollisuus, jäterikollisuus ja villieläinrikollisuus. Näistä merkittävimpinä rikollisuuden uhkakuvina voidaan Suomessa pitää jäterikollisuutta ja jätteiden hävittämiseen liittyvää rikollista toimintaa. Toistaiseksi ei ole tiedossa, että Suomella olisi ongelmia muovijäterikollisuuden osalta, mutta yleisesti muovijäterikollisuutta pidetään maailmanlaajuisena uhkakuvana. Kiina lopetti lähes kaiken ulkomaisen muovijätteen tuonnin vuoden 2018 alussa. Kiina oli maailmanlaajuisesti hyvin merkittävä muovijätteen vastaanottaja länsimaiden osalta.⁴ Kun Kiina ja useat muut Aasian maat eivät enää ota muovijätettä vastaan, täytyy jätteille löytää korvaavia hyödyntämislaitoksia sekä tehostaa muovin kierrätystä ja vähentää muovijätteen syntyä. Muovijätteen siirtojen edellytyksiä tiukennettiin sekä maailmanlaajuisesti Baselin yleissopimuksella että EU:n jätteesiirtoasetuksella 1.1.2021 alkaen.

Elintarvikkeisiin liittyvä rikollisuus on maailmanlaajuisesti lisääntymässä. Elintarvikkeisiin liittyvää rikollisuutta pidetään piilorikollisuutena, jota ei perinteisin elintarvikeketjun viranomaisvalvonnan keinoin tunnisteta. Elintarvikeketjun rikoksissa lähes aina vaikuttimena on taloudellinen hyöty. Taloudellinen hyöty saavutetaan esimerkiksi, kun tuotteeseen lisätään halvempia raaka-aineita ja se myydään kuitenkin aitona tuotteena. Elintarvikerikollisuudessa voi olla terveysvaara-aspekti. Myös Suomessa on tunnistettu useita elintarvikkeisiin liittyviä rikoksia. Suomessa elintarvikkeiden valvovavana viranomaisena toimii Ruokavirasto.

6.2.1 Tilanne naapurivaltioissa

Lähialuerikollisuutemme tilannekuva syntyy suorien yhteyksien, julkisten rikoslakitilastojen sekä tiedotusvälineiden kautta saatujen tietojen perusteella.

³ [INTERPOL makes public appeal to help track environmental fugitives](#)

⁴ [The Chinese import ban and its impact on global plastic waste trade | Science Advances \(science-mag.org\)](#)

Venäjä

Naapurimaidemme tilanteesta vähiten tietoa on saatu Venäjän ympäristörikollisuustilanteesta. Yleisimmin Venäjällä tutkitut ympäristö- ja luonnonvararikokset ovat joko niin sanottuja metsävarkauksia tai liittyvät uhanalaisten suurpetojen salametsästyksen. Vuoden 2021 osalta Venäjän ympäristörikostilastoja ei ole saatavilla.

Ruotsi

Ruotsissa vuosittain tilastoitujen ympäristörikosten määrä on noin 4000 – 6000 tapausta. Vuonna 2021 tapahtuneita ympäristörikoksia tilastoitiin yhteensä 4974, joka on 460 tapausta vähemmän kuin edellisenä vuonna. Ruotsin rikoslakirikokset on tilastoitu Ruotsin rikostorjuntaneuvoston kotisivulla.⁵

Ympäristörikosten osalta Ruotsissa tutkintaan johti vuonna 2021 yhteensä 3170 tapausta. Kaikista ilmoitetuista tapauksista noin 6 prosenttia johti syyteharkintaan.⁶

Ruotsissa on tilastojen mukaan vuonna 2021 ollut 260 ilmoitettua rikostapausta suojeltuja lajeja vastaan, mitkä Suomessa luokitellaan luonnonsuojelurikoksiin. Ruotsin tilastoitua määrää luonnonsuojelurikollisuuden osalta voidaan pitää suurena. Ruotsi on panostanut luonnonsuojelurikosten tutkintaa poliisissa ja heillä onkin siksi useita kansainvälisiä rikostutkintoja näihin liittyen. Suojeltuihin eläimiin kohdistuvissa rikoksissa liikkuu usein suuria summia laittomasti rahaa.

Norja

Vuoden 2021 tilastoja ei ole vielä tätä raporttia kirjoittaessa julkaistu. Norjassa on tilastoitu vuonna 2020 kaikkiaan 5794 ympäristörikosta/-rikkomusta⁷ sekä kaikkiaan 1358 metsästys- ja

⁵ Ruotsin Rikostorjuntaneuvoston sivu: [Brå - Brottsförebyggande rådet \(bra.se\)](#)

⁶ [Processed offences \(bra.se\)](#)

⁷ Huomioitu ympäristörikoksiksi luokitellut rikosnimikkeet: Offences against nature and the environment, Poisoning as a danger to public health and serious environmental offences, Other offences against nature and the environment.

kalastusrikosta tai –rikkomusta. Ympäristörikoksista/-rikkomuksista on selvitetty tilastojen mukaan kaikkiaan 3070 tapausta ja metsästys- ja kalastusjutuista 708 tapausta. Norjan rikoslakitalot löytyvät Norjan valtiollisen tilastokeskuksen kotisivuilta.⁸

Norjassa ympäristörikostorjunnan valtakunnallinen asiantuntijayksikkö toimii valtakunnallisen talous- ja ympäristörikostorjuntayksikön (Okokrim) alaisuudessa. Kyseinen virasto myös julkaisee sähköistä Miljökrim -lehteä, joka on ladattavissa Okokrimin internetsivuilta.⁹ Tämän lisäksi erillisen ympäristörikoskoulutuksen saaneet rikostutkijat suorittavat ympäristörikosten tutkintaa myös paikallisissa poliisipiireissä.

Viro

Viron tilanteesta voidaan todeta siellä tapahtuneen ympäristörikosten torjunnassa ja tutkinnassa merkittävää kehitystä vuoden 2011 viranomais- ja lainsäätöuudistuksessa. Viron ympäristötarkastusvirasto¹⁰ on 1.9.2011 lähtien toiminut keskitettynä vastuuviranomaisena ympäristörikkomusten osalta. Lisäksi virasto on tällöin samalla saanut myös täydet esitutkintavaltuudet ja viraston palvelukseen on palkattu rikostutkijoiksi muun muassa entisiä poliisin rikostutkijoita. Vuonna 2021 Virossa ympäristötarkastusvirasto ja ympäristöhallitus yhdistyivät yhdeksi virastoksi.

Varsinaisten ympäristörikosten tilastoitu määrä Virossa on varsin vähäinen. Saadun tiedon mukaan Virossa tilastoitiin vuonna 2021 yhteensä 33 ympäristörikostapausta, joista 5 liittyivät metsiin, 23 kalastukseen tai metsästykseseen, 2 ympäristölupiin ja 3 jätteisiin. 16 tapausta siirtyi eteenpäin syyttäjälle. Suomen ja Viron viranomaiset tekisivät vuonna 2021 onnistuneesti yhteistyötä ympäristörikoksen tutkinnassa.

⁸ [Offences investigated - SSB](#)

⁹ [Økokrim \(okokrim.no\)](#)

¹⁰ Keskkonnainspektion, [Avaleht | Keskkonnaamet](#)

7 Kansainvälinen toiminta

7.1 Kansainvälinen viranomaisyhteistyö

Ympäristö- ja luonnonvararikosten vastustamisen piirissä työskentelee useita eri kansainvälisiä organisaatioita ja järjestöjä. Lainvalvontaviranomaisen näkökulmasta näistä keskeisimmät ovat: INTERPOL, Europol ja Maailman tullijärjestö (WCO). Lisäksi uhanalaisten villieläinten ja –kasviston kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES) ja kyseistä yleissopimista toimeenpaneva CITES-sihteeristö on lainvalvontaviranomaisille tärkeä tietojenvaihto- ja yhteistyöelin. Yhteistyötä ympäristörikosasioissa tehdään myös IMPEL:n (European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law), ENPE:n (The European Network of Prosecutors for the Environment) ja EUFJE:n (The EU Forum of Judges for the Environment) piirissä.

Euroopan komissio on työstänyt vuosina 2018–2019 yhteistyössä jäsenmaiden kanssa ympäristösääntelyn täytäntöönpanon valvontaan liittyvää toimenpideohjelmaa (Action Plan on Environmental Compliance Assurance). Yksi toimenpiteistä koskee ympäristörikostorjuntaa ja vuonna 2020 työn tuloksena valmistui jatkuvasti ylläpidettävä hyvien käytänteiden ohjeasiakirja ympäristörikosten ja –rikkomusten torjumiseksi. Hyviä käytäntöjä on koottu erityisesti jäte- ja villieläinrikkomusten torjunnasta. Joulukuussa 2021 valmistui vielä laajempi ohjeistus ympäristörikosten ja muiden ympäristöön liittyvien rikkomusten torjunnasta ympäristövalvontaviranomaisten, poliisin, tullin, syyttäjien ja tuomareiden työn tueksi ([julkaisu](#)¹¹: Ympäristövaatimusten noudattamisen varmistaminen -ohjekirja) sekä asiakirjasta laadittu tiivistelmä: [julkaisu](#)¹² .

Komissio on antanut 15.12.2021 ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin ja direktiivin 2008/99/EY korvaamisesta (COM(2021) 851 final). Direktiiviä täydentää komission samana päivänä antama tiedonanto Euroopan parlamentille ja neuvostolle ympäristörikollisuuden torjunnan tehostamisesta (COM(2021) 814 final). Direktiiviehdotuksen käsittely on aloitettu EU:n neuvostossa tammikuussa 2022. Ehdotus sisältää säännökset muun muassa rangaistavaksi säädettävistä teoista,

¹¹ [Combating environmental crimes and related infringements - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

¹² [Combating environmental crimes and related infringements - Publications Office of the EU \(europa.eu\)](#)

luonnollisille ja oikeushenkilöille määrättävistä seuraamuksista, ympäristörikosten ennalta ehkäisystä ja koulutuksesta. Direktiiviehdotus sisältää myös veloitteita, jotka liittyvät koordinointiin ja yhteistyöhön jäsenvaltion toimivaltaisten viranomaisten kesken sekä kansalliseen ympäristörikollisuuden vastaiseen strategiaan.

INTERPOL:n ympäristörikosohjelman piirissä toimii kolme eri sektoriyöryhmää vastuualueina: jäterikollisuus, villieläinrikokset sekä kalastusrikokset. Suomesta on ollut pysyvä edustus erityisesti jäterikollisuustyöryhmässä. Parhaiten tietoa INTERPOL:n ympäristörikosten vastaisesta toiminnasta saa INTERPOL:n kotisivuilta.¹³ Vastaavasti Europol on vuonna 2011 perustanut ympäristörikostorjunnan parhaiden käytänteiden kehittämiseen keskittyvän EnviCrimeNet -yhteistyöelimen.¹⁴ Suomella on ollut poliisijäsen EnviCrimeNet -kokouksissa toiminnan alusta alkaen.

Vuoden 2016 viimeisen puolikkaan EU:n neuvoston puheenjohtajuuskautta hoiti ensimmäistä kertaa Slovakia, joka nosti puheenjohtajuuskaudellaan ympäristörikosten torjunnan yhdeksi painopistealueeksi. Slovakian aktiivisuuden ansiosta EU:n neuvosto nosti ympäristörikokset yhdeksi rikostorjunnan keskeisistä painopistealueista, eli niin sanotuksi EMPACT-kohteeksi (European multidisciplinary platform against criminal threats). Toimikaudella 2022-2025 ympäristörikostorjunta jatkaa yhtenä painopisteenä. Jäsenvaltioiden väliseen EMPACT-yhteistyömenettelyyn voi tutustua tarkemmin alaviitteessä olevan kotisivulinkin kautta.¹⁵

7.2 Eurojust ja ympäristörikokset

Syyttäjien työtä kansainvälisliitännäisissä ympäristörikosasioissa helpottaa Eurojust. Eurojust tukee kansallisia tutkinta- ja syyttäjäviranomaisia vakavien rajat ylittävien rikostapausten käsittelyssä. Eurojust on perustettu vuonna 2002 edistämään kansallisten viranomaisten yhteistyötä Euroopan unioniin vaikuttavan vakavan rajat ylittävän rikollisuuden torjunnassa. Eurojustissa on 26 kansallista jäsentä, yksi kustakin jäsenmaasta. Lisäksi Tanskalla on edustus Eurojustissa. Eurojustissa työskentelee myös yhteyshenkilöitä kolmansista maista. Haagissa työskentelevät edustajat ovat kokeneita syyttäjiä, tuomareita tai vastaavaa toimivaltaa käyttäviä poliiseja.¹⁶

¹³ [Environmental crime \(interpol.int\)](https://www.interpol.int/en/What-we-do/Cooperation/Environmental-crime)

¹⁴ [Home - EnviCrimeNet](https://www.envicrimenet.eu/)

¹⁵ [EU Policy Cycle - EMPACT | Organised Crime | Europol \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/en/policy-cycle/empact-organised-crime)

¹⁶ [History | Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](https://www.europa.eu/en/history/eurojust)

Eurojustin tehtävä on koordinoida kansallisia viranomaisia tutkinta- ja syytetoimien eri vaiheissa. Eurojustissa ratkotaan myös käytännön ongelmia, joita aiheutuu jäsenvaltioiden oikeusjärjestelmien eroista.¹⁷

Eurojustissa toimi talousrikostiimi, jonka alaryhmänä edelleen ympäristörikostyöryhmä. Ryhmää vetää Eurojustin ympäristörikosten niin sanottu contact point (syyttäjä), joka toimii yhteistyössä muun muassa merkittävien sidosryhmien kanssa kuten Euroopan komissio, ENPE (The network of prosecutors in environmental crimes), EnviCrimeNet, Europol, IMPEL ja näissä käynnissä olevissa projekteissa sekä muidenkin sidosryhmien kanssa.

Eurojust on toimintansa puitteissa avustanut ympäristörikoksissa kymmenissä tapauksissa toimintansa aikana. Ympäristörikosten lukumäärä verrattuna Eurojustin muihin rikosasioihin on vähäinen, johtuen pitkälle samoista tekijöistä kuin ympäristörikosten vähäiset määrät kansallisilla-kin tasoilla. Jos rikoksia ei tunnusteta tai tutkita jäsenmaissa, ei niitä tule myöskään Eurojustin käsiteltäviksi. Ympäristörikoksia hukkuu myös tilastoitaessa muiden rikosten alle. Suurin osa Eurojustin käsittelemistä tapauksista on koskenut suojeltujen lajien laitonta kauppaa ja jätteiden laiton kuljettamista. Eurojust on avustanut näissä mm. selvittämällä eri maiden lainsäädäntöä, avustamalla oikeusapupyynnöiden toteuttamista, koordinoimalla syytetoimia ja järjestämällä todistajien kuulemisia jäsenmaiden tuomioistuinten välillä.¹⁸

7.3 Kansainvälisen viranomaisyhteistyön tehostuminen paljastaa rikollisuutta

Jäterikollisuus on yksi merkittävimmistä ympäristörikollisuuden uhkakuvista Suomessa. Laitto-
man jätekaupan tilannekuvaa tuotiin esiin toukokuussa 2021 median kautta Keskusrikospoliisin, Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen julkaisemalla ajankohtaiskatsauksella, jonka tiedot perustuvat vuoteen 2020¹⁹. Katsauksessa keskityttiin tuomaan esille kansainvälisen jätesierrojen eri muotoja, kuten vaarattoman jätteen kauppaa ja lainsäädäntöpohjaa. Esille tuotiin, kuinka jätteiden luvallinen vienti Suomesta ulkomaille on kasvanut ja luvallinen tuonti vähentynyt edellisvuoteen verrattuna. Katsauksessa ilmenettiin tilastoilla, kuinka tutkintapyyntöjen määrä liittyen kansainvälisiin jätesierroihin ovat tuplaantuneet vuonna 2020 edellisvuoteen verrattuna.

¹⁷ [What we do | Eurojust | European Union Agency for Criminal Justice Cooperation \(europa.eu\)](https://european-criminal-justice.eu/en/what-we-do)

¹⁸ Eurojustissa kansallisena asiantuntijana 1.3.–31.10.2018 toimineen ympäristörikostyöryhmän jäsenen KIS Heidi Nummelan selvitys

¹⁹ [Keskusrikospoliisin, Suomen ympäristökeskuksen ja Tullin ajankohtaiskatsaus](#)

Katsaus tuotiin esille viranomaistiedotteen yhteydessä. Tiedotteessa kerrottiin laajasta esitutkin- takokonaisuudesta, joka liittyy kansainvälisiin laittomiin jätesiirotuihin ja esitutkin- tinnassa on perus- tettu yhteinen tutkintaryhmä Suomen ja Viron välillä. Tiedotteen mukaan Keskusrikospoliisi on tutkinut poikkeuksellisen laajaa ja kansainvälistä ympäristörikoskokonaisuutta vuoden 2020 alusta lähtien. Kokonaisuus koostuu yhteensä kolmesta epäilystä törkeästä ympäristön turmele- misesta, joihin liittyy osittain samat epäillyt. Ympäristölle vaarallinen laitton jätekauppa on kas- vava ilmiö.²⁰

8 Kansainväliset ympäristösopimukset ja kotimainen ympäristörikoslainsäädäntö

8.1 Ympäristörikoksia koskevat kansainväliset sopimukset

Suomi on sitoutunut useisiin ympäristöä ja energiaa koskeviin kansainvälisiin sopimuksiin. Sopi- mukset käsittelevät muun muassa ilman- ja vesiensuojelua, luonnonvarojen hyödyntämistä ja suojelua, jätteitä, kasvistoa ja eläimistöä, energiaa sekä avaruutta. Esimerkkeinä monenvälisistä sopimuksista mainittakoon kansainvälinen yleissopimus vaarallisten jätteiden maan rajan ylittä- vien siirtojen ja käsittelyn valvontaa koskeva Baselin yleissopimus (Basel 22.3.1989, SopS 44- 45/1992), villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleis- sopimus (CITES), (Washington 3.3.1973, SopS 44-45/1976), vuoden 1973 kansainvälinen yleis- sopimus aluksista aiheutuvan meren pilaantumisen ehkäisemisestä (MARPOL) (Lontoo 2.11.1973, SopS 51/1983), Etelämannerta koskevaan sopimukseen liittyvä ympäristönsuojelu- pöytäkirja (Madrid 4.10.1991, SopS 5/1998) sekä Helsingin sopimus (HELCOM) Itämeren alu- een merellisen ympäristön suojelusta (SopS:2/2000).

Uhanalaisten luonnonvaraisten eläinten ja kasvien kauppaa sääntelevässä CITES -yleissopi- muksessa on mukana 180 jäsenmaata, ja sääntelyn piirissä on noin 30 000 kasvilajia ja runsaat 5 500 eläinlajia, joista yli 900 lajin kauppaa on täysin kiellettyä ja muiden lajien kauppaa on luvan- varaista (termillä ”kauppa” tarkoitetaan kansainvälisten rajojen ylittävää tuontia tai vientiä). EU:n yhteistä CITES -lainsäädäntöä on noudatettu vuodesta 1984 lähtien ja uudistettuna vuodesta 1997 lähtien (neuvoston asetus 338/97/EY). Neuvoston ja komission CITES -asetukset säänte-

²⁰ [Ympäristölle vaarallisia jätteitä viedään laittomasti Suomesta ulkomaille entistä enemmän - Poliisi](#)

levät ulkorajat ylittävän tuonnin ja viennin lisäksi jäsenmaiden välistä ja jäsenmaiden sisäistä toimintaa. Tuontisäännökset ovat yleissopimusta tiukempia ja sääntelyn piirissä on enemmän lajeja kuin sopimuksen lajiliitteessä.

Ympäristöministeriö julkaisi vuonna 2018 oppaan Kansainväliset ympäristösopimukset ja Suomi. Oppaassa käydään läpi keskeiset YK:n piirissä solmitut ympäristösopimukset ja niiden piirissä tehtävä ympäristöyhteistyö²¹.

Euroopan neuvoston piirissä selvitetään uuden ympäristörikoksia koskevan yleissopimuksen valmistelun käynnistämistä.

8.2 Euroopan unionin ympäristörikoslainsäädäntö

Merkittävä osa Suomen ympäristölainsäädännöstä on nykyisin peräisin Euroopan unionin sääntelystä. Koska suurin osa unionin säädöksistä annetaan direktiiveinä, ne on saatettava kansallisesti voimaan joko lailla tai valtioneuvoston asetuksella. Direktiivit ovat yleensä luonteeltaan niin sanottuja minimidirektiivejä, joten kansallisesti voidaan säätää myös direktiiviä tiukemmasta suojelun tasosta.

Euroopan parlamentti ja neuvosto antoivat 19.11.2008 Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2008/99/EY ympäristönsuojelusta rikosoikeudellisin keinoin eli niin sanotun ympäristörikosdirektiivin. Direktiivin tavoitteena on taata jäsenvaltioissa ympäristönsuojelun korkea taso säätämällä vähimmäisvaatimukset vakavien ympäristöä vahingoittavien tekojen rangaistavuudesta. Direktiivin säätämisen taustalla on ollut huoli ympäristörikosten lisääntymisestä ja niiden vaikutuksista, jotka ulottuvat yhä useammin niiden valtion rajojen ulkopuolelle, joissa rikokset tehdään. Direktiivin edellyttämät muutokset täytäntöön pantiin Suomessa 25.12.2010 voimaantulleilla lainmuutoksilla.

Suomi toimi heinä-joulukuun 2019 EU:n neuvoston puheenjohtajamaana. Ympäristörikokset olivat yksi aiheista, joita Suomi nosti rikosoikeuden alan keskusteluissa esille. Lisäksi Suomen puheenjohtajuuskaudella saatiin päätökseen ympäristörikosten torjuntaa EU:n jäsenmaissa käsittelevä kahdeksas keskinäinen arviointikierron.

Komissio antoi joulukuussa 2021 ehdotuksen uuden ympäristörikosdirektiiviksi. Direktiiviehdotuksen tavoitteena on tehostaa ympäristörikosten rikostutkintaa ja syytteenpanoa saattamalla

²¹ [YO_2018_Kansainvaliset_ymparistosopimukset.pdf \(valtioneuvosto.fi\)](#)

direktiivin soveltamisala ajan tasalle ja selventämällä ympäristörikoksia koskevia käsitteitä. Uudella direktiivillä pyritään myös varmistamaan, että viranomaisten käytettävissä on tehokkaita, varoittavia ja oikeasuhtaisia seuraamuksia. Tavoitteena on lisäksi edistää rajat ylittävää rikostutkintaa ja syytteesenpanoa. Direktiiviehdotuksella tavoitellaan myös tietoon perustuvan päätöksenteon kehittämistä parantamalla tilastotietojen keräämistä ja levittämistä. Tavoitteena on myös kehittää kansallisten rikosprosessiketjujen operationaalista tehokkuutta ja siten edistää rikostutkintaa, syytteesenpanoa ja seuraamusten määräämistä.

Komissio antoi marraskuussa 2021 ehdotuksen uudeksi jätteesiirtoasetukseksi (ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen jätteiden siirroista sekä asetusten (EU) N:o 1257/2013 ja (EU) 2020/1056 muuttamisesta). Muutosehdotuksen päätavoitteita ovat helpottaa uudelleenkäyttöön ja kierrätykseen tarkoitettujen jätteiden siirtoja EU:ssa, varmistaa, että EU ei vie jätteisiin liittyviä ongelmia kolmansiiin maihin, sekä torjua jätteiden laittomia siirtoja. Laittomia siirtoja on tarkoitus ehkäistä parantamalla tarkastusten tehokkuutta sekä vahvistamalla seuraamuksia koskevia säännöksiä. Tarkastuksiin ja tutkintoihin liittyvää yhteistyötä lisättäisiin kansallisella ja EU-tasolla mm. sallimalla komission tehdä jätesiiroihin liittyviä tarkastuksia. Lisäksi perustettaisiin EU-tason jätesiirojen valvontaryhmä, jonka tarkoituksena olisi helpottaa ja parantaa jäsenvaltioiden yhteistyötä ja koordinoitua laittomien siirtojen estämiseksi ja havaitsemiseksi.

Syyskuussa 2017 tulivat voimaan kansalliset täytäntöönpanosäännökset, jotka täydentävät vuoden 2019 alusta voimaan tulleen aluskierrätysasetuksen (asetus (EU) N:o 1257/2013) säännöksiä. Asetus pohjautuu Hongkongin yleissopimukseen alusten turvallisesta ja ympäristön kannalta asianmukaisesta purkamisesta. Suomen ratifiointi on valmisteilla.

8.3 Suomen ympäristörikoslainsäädäntö

Ympäristörikoksista säädetään sekä rikoslaissa että useissa ympäristöä koskevissa erityislajeissa. Vakavimmat teot, joista voi seurata vankeusrangaistus, on koottu rikoslain (RL) 48 lukuun. Rangaistusasteikot vaihtelevat teon vakavuuden mukaan sakosta enintään kuuteen vuoteen vankeutta. RL 48 luvun ympäristörikoksiin sovelletaan myös oikeushenkilön rangaistusvastuuta koskevia RL 9 luvun säännöksiä yhteisösakosta. Rangaistussäännösten sijoittaminen rikoslakiin korostaa tekojen moitittavuutta. Rikoslain ulkopuolisessa, varsinaisessa ympäristölainsäädännössä kuten jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja ympäristönsuojelulaissa, on lukuisia ympäristöä koskevia rikkomussäännöksiä, joiden nojalla voidaan tuomita sakkorangaistukseen.

RL 48 a luvussa tarkoitetut luonnonvararikokset ovat läheistä sukua ympäristörikoksille. Ne ovat metsästyksen, kalastuksen ja metsän käsittelyyn liittyviä tekoja, joista voidaan tuomita myös vankeuteen. Yhteisösakko ei näissä asioissa ole mahdollinen lukuun ottamatta 48 a luvun 1 a

§:ssä tarkoitettua törkeää metsästysrikosta. Vähäisemmistä rikkomuksista säädetään muun muassa metsästyslaissa, kalastuslaissa ja metsälaissa.

Menettämisseuraamuksia koskevia säännöksiä sovelletaan myös ympäristö- ja luonnonvararikoksiin. Laiton hyöty tulee niissäkin tuomita valtiolle menetetyksi. Kyse voi silloin olla esimerkiksi laittomalla menettelyllä säästettyjen jätteenkäsittelykustannusten korvaamisesta. Rikoksella saatu hyöty, rikoksentekovälineet, rikoksella tuotettu, valmistettu, aikaansaatu tai rikoksen kohteena oleva esine voidaan tietyin edellytyksin tuomita valtiolle menetetyksi. Myös laittomasti pyydetyn eläimen tai kasvin osalta maksettavaksi voi tulla menettämisseuraamus, joka vastaa kyseisen yksilön arvoa lajinsa edustajana.

8.4 Viimeisimmät muutokset Euroopan unionin ja Suomen ympäristölainsäädännössä

Rikoslain 48 luvun 6 §:n muutoksella (1086/2020) rakennussuojelurikoksen määritelmää täydennettiin kattamaan myös lupaehtojen tai muiden suojelua koskevien määräysten vastainen toiminta. Samassa yhteydessä muutettiin (1085/2020) myös rakennusperinnön suojelemisesta annettua lakia muun muassa täsmentämällä rakennussuojelurikkomusta koskevaa 23 §:ää vastavasti ja säätämällä lakiin uusi 23 a § menettelystä rikosasioissa. Uudella pykälällä ELY-keskukselle säädettiin velvollisuus tehdä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten ympäristörikosepäilyistä. ELY-keskuksille tuli säännöksen mukaan myös varata oikeus tulla kuulluksi tekoa ja asiaa käsiteltäessä. Lakien muutokset ovat tulleet voimaan 1.1.2021.

Jätelain muutoksella (15.7.2021/714) säädettiin, että Suomen ympäristökeskus on asianomistaja jätteen kansainvälisiä siirtoja koskevassa rikosasiassa, jos yleistä etua on loukattu. Samalla päivitettiin kansainvälisiin jätesiirotiin liittyvien laiminlyöntimaksujen perusteita.

Merenkulun ympäristönsuojelulain 1.7.2021 voimaan tulleilla muutoksilla pantiin muun ohella täytäntöön EU:n uudistettu alusjätedirektiivi. Muutoksella parannettiin jätteiden käsittelyä satamissa ja jätehuollon järjestämistä sekä jätehuoltosuunnitelman laatimista koskevat vaatimukset laajenivat. Lain öljypäästömaksua koskevan sääntelyn soveltamisala laajennettiin sisävesille ja öljylastinsiirtoja koskeva sääntely laajennettiin kattamaan myös muiden haitallisten ja vaarallisten lastien ja jätteiden siirtoja sekä polttoaineiden toimituksia alukselta toiselle.

Myös öljyn päästökieltoa ja päästörajoituksia laajennettiin koskemaan muitakin kuin kivennäispohjaisia öljyjä, joita käytetään aluksella, ja jotka vastaavat ominaisuuksiltaan MARPOL-

yleissopimuksen I liitteen kattamia kivennäispohjaisia öljyjä. Päästökiellon ohella näiden aineiden päästökiellon rikkomisesta voidaan jatkossa määrätä kivennäisöljyjen päästökiellon rikkomisen tapaan öljypäästömaksu lain 3 luvun mukaisesti taikka rikosoikeudellinen rangaistus lain 13 luvun 3 §:n mukaan. Siten kaikkia aluksilla käytettäväksi tarkoitettuja meriympäristölle haitallisia öljyjä säännellään yhdenmukaisesti. YK:n merioikeusyleissopimuksen rantavaltion toimivaltaa talousvyöhykkeellä koskevien määräysten vuoksi öljyn päästökielto koskisi kuitenkin ulkomais-ten alusten osalta talousvyöhykkeellä vain niitä kivennäisöljyyn rinnastettavia aineita, joiden päästäminen alukselta on kielletty MARPOL-yleissopimuksen nojalla.

9 Valvonta

9.1 Ympäristölainsäädännön valvonta

9.1.1 Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksen sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisten tehtävät

Ympäristölakien valvonta Suomessa kuuluu pääsääntöisesti alueelliselle elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskukselle (ELY-keskus) sekä kunnan ympäristösuojeluviranomaisille. Myös Suomen ympäristökeskuksella sekä turvallisuus- ja kemikaalivirastolla on tiettyjä ympäristölainsäädäntöön liittyviä valvontatehtäviä.

ELY-keskukset (15 keskusta) toimivat valtion aluehallintoviranomaisina yhdessä aluehallintovirastojen (6 virastoa) kanssa. ELY-keskukset edistävät alueellista kehittämistä hoitamalla valtionhallinnon toimeenpano- ja kehittämistehtäviä alueellaan. ELY-keskusten tehtävistä on säädetty elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskuksista annetussa laissa (897/2009) ja ne liittyvät muun muassa ympäristönsuojeluun, alueiden käytön ja rakentamisen ohjaukseen, luonnon- ja maisemasuojeluun, ympäristön tilan seurantaan yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa (SYKE), jätehuollon ohjaukseen, vesivarojen käyttöön ja hoitoon sekä kalatalous- ja maaseutuasioihin. ELY-keskusten valvovat aluehallintoviraston antamien ympäristö- ja vesilupapäätösten noudattamista sekä valvovat myös yleistä etua muissakin ympäristö- ja vesiasioihin liittyvissä tapauksissa. ELY-keskukset tuottavat ja jakavat ympäristöä koskevaa tietoa, ehkäisevät ja torjuvat ympäristövahinkoja ja -haittoja sekä huolehtivat ympäristö-, vesihuolto- ja vesistöiden toteuttamisesta. Lisäksi ELY-keskukset toimivat yhteysviranomaisena ympäristövaikutusten arviointimenettelyissä (YVA) sekä tekevät mm. pilaantuneen maa-alueen puhdistamista koskevat päätökset.

Kunnissa ympäristölainsäädännön mukaisista lupa- ja valvontatehtävistä vastaa kunnanvaltuuston asettama ympäristösuojeluviranomainen, joka on usein kunnan ympäristölautakunta. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisena voi toimia myös kuntalain mukainen kuntien yhteislautakunta tai kuntayhtymän toimielin. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen tehtäväkokonaisuudesta on säädetty kuntien ympäristönsuojelun hallinnosta annetussa laissa (64/1986). Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen mm. edistää ja valvoo alueellaan ympäristön tilaa seurannan, selvityksien ja tutkimuksien avulla, sekä antaa ympäristönsuojelua koskevaa neuvontaa ja koulutusta. Kunnan ympäristönsuojeluviranomainen tekee myös esityksiä ja aloitteita muille viranomaisille ja antaa lausuntoja alueensa ympäristöä koskevista asioista. Lakisääteisiä ympäristönsuojelutehtäviä on säädetty kunnan ympäristönsuojeluviranomaiselle muun muassa ympäristönsuojelulaissa, maa-aineslaissa, jätelaissa, vesilaissa, luonnonsuojelulaissa ja maastoliikenne-laissa. Kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen ELY-keskuksen ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivalta valvonta-asioissa on osittain rinnakkaista.

Ympäristönsuojelulaki velvoittaa ELY-keskuksia ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaisia laatimaan alueilleen ympäristönsuojelulain mukaista säännöllistä valvontaa varten valvontasuunnitelman. Valvontasuunnitelmassa sisältää tiedot alueen ympäristöoloista ja pilaantumisen vaaraa aiheuttavista toiminnoista sekä käytettävissä olevista valvonnan voimavaroista ja keinoista. Suunnitelmassa kuvataan valvonnan järjestämisen ja riskinarvioinnin perusteet sekä valvonnasta vastaavien viranomaisten yhteistyö. ELY-keskusten valvontasuunnitelmat kattavat yleensä mm. ympäristönsuojelulain, kemikaalilain, jätelain ja vesilain mukaisen valvonnan. ELY-keskukset ja kunnan ympäristönsuojeluviranomaiset tekevät valvontasuunnitelmiensa mukaisia tarkastuksia valvomilleen laitoksille siten, että kaikki laitokset tulee tarkastetuksi määräajoin. Tarkastuskohteet ja -tiheys määritellään jokaisen laitoksen ympäristöriskien arvioinnin perusteella. Tarkastuskäyntejä tehdään lisäksi myös kansalaisten ilmoitusten perusteella ja sekä mm. laitoksilla sattuneiden häiriötilanteiden johdosta.

ELY-keskusten ja kuntien ympäristönsuojeluviranomaisten on havaitessaan lainvastaisen tilan velvollisuus ryhtyä toimiin tilanteen saattamiseksi lailliseksi kyseessä olevan valvottavan lain ja hallintolain säännösten mukaisesti. Hallinnollisten jatkotoimien lisäksi valvontaviranomaisten on tilanteen johdosta aina arvioitava tutkintapyynnön tekemisen tarpeellisuutta. Valvontaviranomaisten tulee pääsääntöisesti tehdä epäilyistä ympäristölainsäädännön vastaisista teoista tai laiminlyönneistä ilmoitus poliisille esitutkintaa varten. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista. ELY-keskukset voivat olla asianomistajan asemassa jätelain, vesilain ja ympäristönsuojelulain tarkoittamissa ympäristörikosasioissa. ELY-keskuksella on tällöin oikeus tulla kuulluksi esitutkinnassa ja tuomioistuimessa, itsenäinen syyteoikeus ja oikeus hakea muutosta tuomioistuimen päätökseen.

Kuntien ympäristönsuojeluviranomaiset ja ELY-keskukset tekevät yhteistyötä poliisin ja syyttäjän kanssa epäilyissä rikostapauksissa. Yhteistyötä on edelleen tiivistetty ja kehitetty alueellisten ympäristörikosyhteistyöryhmien perustamisen jälkeen. Valvontaviranomaiset toimivat tarvittaessa esitutkinnassa ympäristölainsäädännön asiantuntijoina ja toimivat yleensä myös syyttäjän kutsumina todistajina oikeudenkäynnissä.

ELY-keskusten ympäristö ja luonnonvarat -vastuualueet tekivät vuonna 2021 esitutkintaviranomaiselle yhteensä 18 ympäristölainsäädännön valvontaan liittyvää tutkintapyyntöä. Vuonna 2021 tutkintapyyntöjä tehtiin selvästi vähemmän kuin vuonna 2020 (45 kpl) ja määrä poikkeaa myös ELY-keskusten tekemien tutkintapyyntöjen vuosikeskiarvosta (noin 40 kpl). ELY-keskusten tekemät tutkintapyyntöjä liittyivät mm. vesilain, ympäristönsuojelulain, jätelain, luonnonsuojelulain tai maankäyttö- ja rakennuslain vastaisiin epäiltyihin tekoihin. Valtaosa tutkintapyyntöistä kohdistui tekoihin, jotka liittyivät ympäristönsuojelulakiin (42 %), vesilakiin (21 %) tai luonnonsuojelulakiin (17 %).

Jätelain valvonta

Jätelain (464/2011) tarkoituksena on edistää kiertotaloutta ja luonnonvarojen käytön kestävyttä, vähentää jätteen määrää ja haitallisuutta, ehkäistä jätteistä ja jätehuollosta aiheutuvaa vaaraa ja haittaa terveydelle ja ympäristölle, varmistaa toimiva jätehuolto sekä ehkäistä roskaantumista.

Jätelain yleisinä valvontaviranomaisina toimivat elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus ja kunnan ympäristönsuojeluviranomainen. Jätelaissa on säädetty eräitä nimenomaisia tehtäviä joko valvontaviranomaisille yhteisesti sekä erikseen ELY-keskuksen taikka kunnan ympäristönsuojeluviranomaisen toimivaltaan kuuluviksi.

Jätelain mukaan Suomen ympäristökeskus vastaa jätteen kansainvälisten siirtojen valvonnasta. Sosiaali- ja terveysalan lupa- ja valvontavirasto ohjaa toimialallaan jätteestä aiheutuvien terveyshaittojen ehkäisyä. Kunnalle kuuluvista jätelain mukaisista jätehuollon viranomaistehtävistä huolehtii kunnan jätehuoltoviranomainen. Aluehallintovirastot puolestaan myöntävät ympäristölupia merkittäville jätehuollon laitoksille, kuten kaatopaikoille, jätteenpolttolaitoksille, vaarallisen jätteen käsittelylaitoksille sekä suurille tavanomaisen jätteen hyödyntämis- ja loppukäsittelylaitoksille.

Jätelain mukaisesti valvontaviranomaisen on määräajoin tarkastettava sellaiset laitokset ja yritykset, joiden toiminnassa harjoitetaan jätteen laitos- tai ammattimaista käsittelyä, syntyy vaarallista jätettä, harjoitetaan jätteen ammattimaista kuljettamista tai keräystä, toimitaan jätteen välittäjinä tai toteutetaan jätteen kansainvälisiä siirtoja. Mikäli toiminta edellyttää ympäristölupaa, tarkastukset suoritetaan ympäristönsuojelulain mukaisessa lupavalvonnassa.

Viime vuosien aikana useat ELY-keskukset ovat alkaneet tehdä jätteen ammattimaisten kuljettajien valvontaa yhdessä poliisin kanssa. Valvonnassa tarkastetaan muun ohella kalusto, jätehuoltorekisteriote sekä siirtoasiakirjat. Valvonnassa on havaittu puutteita asiakirjoissa ja osa kuljetusyrityksistä ei ollut tehnyt jätehuoltorekisteröintiä lainkaan.

Valvontaviranomaisen tulee tehdä ilmoitus poliisille, jos on aihetta epäillä rikosta. Ilmoitus saadaan kuitenkin jättää tekemättä, jos tekoa on pidettävä olosuhteet huomioon ottaen vähäisenä eikä yleisen edun ole katsottava vaativan syytteen nostamista. Elinkeino-, liikenne- ja ympäristökeskus on rikosasiassa asianomistaja, jos yleistä etua on loukattu.

Erilaiset jäterikokset ovat yleistyneet viime vuosien aikana muun muassa jätteiden hautaaminen, polttaminen ja varastointi kiinteistöillä on yleistynyt sekä ympäristölupavalvonnassa on havaittavissa erilaisia jätteisiin liittyviä laiminlyöntejä ja rikkomuksia.

9.1.2 Suomen ympäristökeskuksen tehtävät

Suomen ympäristökeskus on jätteensiirtoasetuksessa (EY) N:o 1013/2006 tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka toimii lupa- ja valvontaviranomaisena kansainvälisissä jätesiirtoasioissa ja vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnassa. Valvontaa toteutetaan EU:n jätteensiirtoasetuksen mukaiseen kansalliseen tarkastussuunnitelmaan perustuen. Tarkastusten painopistealueet valitaan riskiarvioinnin perusteella ja niitä tehdään jätelajista riippuen sekä jätteen syntypaikalla että keräyksen, kuljetuksen tai käsittelyn aikana.

Suomen ympäristökeskus on otsoniasetuksen (EY) N:o 1005/2009 ja F-kaasuasetuksen (EU) N:o 517/2014 toimivaltainen viranomainen ja toimii näiden aineiden ja niitä sisältävien laitteiden osalta markkinavalvontaviranomaisena. Tulli valvoo maahantuontia. Kylmälaitteiden huoltoa valvovat ympäristönsuojelulain mukaiset valvontaviranomaiset muun valvontatyön ohessa. Suomen ympäristökeskus valvoo POP-asetuksen (EY) N:o 850/2004 ja PIC-asetuksen (EY) N:o 649/2012 sekä kansainvälisen kaupan kohteina olevia tiettyjä vaarallisia kemikaaleja ja torjunta-aineita koskevan ilmoitetun ennakkosuostumuksen menettelystä tehdyn Rotterdamin yleissopimuksen (SopS 107/2004) noudattamista.

Suomen ympäristökeskus on CITES-asetuksessa (EY) N:o 338/97 tarkoitettu toimivaltainen lupaviranomainen. Asetuksella on toimeenpantu uhanalaisten eläin- ja kasvilajien kansainvälistä kauppaa koskeva yleissopimus (CITES), ja se sisältää lisäksi määräyksiä ja lupavaatimuksia,

jotka koskevat CITES-lajeihin kohdistuvaa toimintaa EU:ssa ja jäsenmaan sisällä. Suomen ympäristökeskus on valaiden ja arktisten hylkeiden suojelua koskevan lain (1112/1982) tarkoittama lupaviranomainen.

Suomen ympäristökeskus toimii aluskierrätysasetuksen (EU) N:o 1257/2013 kiertämisen ja rikkomisen ehkäisemiseksi yhteistyössä Traficommin kanssa sekä seuraa aluskierrätysasetuksen toimeenpanoa Suomessa.

Suomi on liittymässä kansainväliseen HNS-yleissopimukseen (Convention on Liability and Compensation for Damage in Connection with the Carriage of Hazardous and Noxious Substances by Sea). Sopimuksella määrätään vastuusta ja vahingonkorvauksesta vaarallisten ja haitallisten aineiden merikuljetuksissa. Meritse irtolastina kuljetettavia vaarallisia tai haitallisia aineita vastaanottavien on raportoitava Suomen ympäristökeskukselle vastaanotetuista lasteista, jos vastaanotettu määrä ylittää kynnsarvon.

9.1.3 Turvallisuus- ja kemikaaliviraston tehtävät

Turvallisuus- ja kemikaaliviraston (Tukes) tehtävänä on teknisen turvallisuuden ylläpitämiseksi muun muassa valvoa, tarkastaa ja myöntää luvat laajamittaista vaarallisten kemikaalien teollista käsittelyä ja varastointia varten. Turvallisuus- ja kemikaalivirasto suorittaa onnettomuustutkintaa ja kerää tietoa valvomillaan toimialoilla tapahtuneista onnettomuuksista vaurio- ja onnettomuusrekisteriin (VARO). Turvallisuus- ja kemikaalivirasto pitää yllä kylmälalla työskentelevien pätevyysrekisteriä ja valvoo pätevyysvaatimusten noudattamista.

9.2 Poliisi

Poliisi on rikostorjunnan yleisviranomainen ja tutkii rikoksia rikosnimikkeestä riippumatta. Tieto mahdollisesta ympäristörikoksesta tulee poliisille pääasiassa kolmea eri kautta; yksityisiltä kansalaisilta, valvontaviranomaisilta tai poliisin omina havaintoina esimerkiksi tavanomaisen valvonnan tai muun rikostutkinnan yhteydessä. Valvontaviranomaisen tulee pääsääntöisesti tehdä ilmoitus toimialallaan havaitsemastaan rikosepäilystä. Ilmoitusta ei kuitenkaan tarvitse tehdä silloin, jos rikos on vähäinen ja sillä ei ole loukattu yleistä etua.

Poliisin on toimitettava ilmoitetussa asiassa esitutkinta, jos on syytä epäillä, että rikos on tehty. Esitutkinnan toimittaa yleensä tapahtumapaikan poliisilaitos, mutta asian laadun niin vaatiessa tutkintatoimet voidaan siirtää Keskusrikospoliisin suoritettavaksi. Ympäristörikokset edellyttävät lähes aina esitutkintaviranomaisen ennakoilmoitusta syyttäjälle ja tiivistä esitutkintayhteistyötä. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos suorittavat esitutkintaa toimialoillaan ympäristörikosasioissa.

Poliisin tietoon tulleista ympäristörikoksista noin kolmannes selvitetään. Kun esitutkinta on valmis, siirtyy asia syyttäjälle. Syytekynnys ylittyy, mikäli teko on laissa säädetty rangaistavaksi, asiassa on todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi ja muut syytteen nostamisen edellytykset täyttyvät. Syyttäjä voi tietyn edellytyksin myös jättää asiassa syyttämättä. Jos syyte nostetaan, asia käsitellään kärjäoikeudessa (KO) ja mahdollisen muutoksenhaun johdosta edelleen hovioikeudessa (HO) sekä joskus myös korkeimmassa oikeudessa (KKO).

9.3 Rajavartiolaitos

9.3.1 Rajavartiolaitoksen tehtävät

Rajavartiolaitos on muiden lakisääteisten tehtäviensä ohella toimivaltainen myös ympäristörikosten ja luonnonvararikosten esitutkinnassa. Rajavartiolaitos valvoo muun muassa metsästyslain (615/1993), kalastuslain (379/2015) luonnonsuojelulain (1096/1996), ympäristönsuojelulain (527/2014), muinaismuistolain (295/1963) ja merenkulun ympäristönsuojelulain (1672/2009) noudattamista.

Käytännössä Rajavartiolaitos suorittaa pääosin luonnonvararikosten esitutkintaa ja niiden osalta lähinnä metsästys- ja kalastusrikosten sekä edellä mainittujen aineellisten Rajavartiolaitoksen valvontavastuulla olevien lakien mukaisten rikkomusluonteisten tekojen tutkintaa. Rajavartiolaitoksella on myös keskeinen rooli merellisen ympäristörikollisuuden ehkäisyssä ja torjunnassa.

Rajavartiolaitoksen puuttumiskynnys ympäristörikoksiin on matala. Kaikkiin Rajavartiolaitoksen omassa valvontatoiminnassa havaittuihin ympäristörikoksiin puututaan. Oman toimivallan piiriin kuuluvat tapaukset tutkitaan itse tai tarvittaessa ne siirretään poliisin tutkittavaksi esimerkiksi tutkinnan laajuuteen tai resursseihin liittyvistä syistä. Rajavartiolaitoksen tietoon tulleiden oman toimivallan ulkopuolelle jäävien rikosten osalta tehdään ilmoitus toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle eli käytännössä poliisille tai Tullille.

Rajavartiolaitos voi myös poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen yhteistoiminnasta annetun lain (687/2009) 2 §:n 2 momentin nojalla suorittaa poliisin tai tullin tehtäväalueeseen kuuluvaan kiireellisen rikostorjuntaan liittyvän toimenpiteen näiden puolesta käyttäen omia säädettyjä toimivaltuuksiaan, jos toimenpidettä ei voida viivyttää. Toimenpiteestä ilmoitetaan ilman aiheetonta viivytystä toimivaltaiselle esitutkintaviranomaiselle. Edellä mainittujen esitutkintaviranomaisten yhteistoimintaa koskevalla lailla turvataan viranomaisten toiminnan joutuisuus sekä niille säädettyjen tehtävien tehokas suorittaminen. Rajavartiolaitos ja poliisi ovat tarvittaessa muodostaneet yhteisiä tutkintaryhmiä erityisesti metsästysrikosten tutkinnan tehostamiseksi.

Rajavartiolaitos hoitaa Suomen merialueella lukuisia eri viranomaistehtäviä. Rajavartiolaitos on jatkuvassa (24/7) valmiudessa vuoden ympäri oleva toimintakykyinen monialainen merellinen viranomainen, jolla on näiden vaatimusten mukaisesti koulutettu ammattitaitoinen henkilöstö ja toiminnan edellyttämä aluskalusto ilma-aluksineen sekä tekninen valvontavälineistö. Rajavartiolaitos on nykyaikainen eurooppalainen rannikkovartioviranomainen ja osa Eurooppalaista Raja- ja merivartiostoa, johon kuuluvat Euroopan Raja- ja merivartiovirasto Frontex, Euroopan meriturvallisuusvirasto EMSA, Euroopan Kalastuksenvilvontavirasto EFCA sekä EU-jäsenvaltioiden rajavalvontaa suorittavat merivartiostot.

Rajavartiolaitos vastaa meripelastuksen johtamisesta merionnettomuuksissa. Rajavartiolaitos johtaa torjuntatoimia Suomen aluevesillä aavalla selällä ja talousvyöhykkeellä tapahtuneissa alusöljy- ja aluskemikaalivahingoissa sekä toimii merenkulun ympäristönsuojelulaissa säädetysti johtavana valvontaviranomaisena aluksista veteen menevien päästöjen valvonnassa merialueilla. Rajavartiolaitos vastaa ympäristövahinkojen torjuntatehtävästä pelastuslain (379/2011) mukaisesti. Pelastuslaitokset vastaavat alusöljy- ja aluskemikaalivahingon pelastustoiminnan johtamisesta rannikolla ja saaristossa.

Rajavartiolaitos vastaa kansainvälisestä alusöljy- ja aluskemikaalivahinkojen torjunta- ja valvontayhteistyöstä edustamalla Suomea muun muassa kansainvälisten sopimusten kokouksissa, erityisesti Itämeren suojelukomissiossa (HELCOM) sekä pohjoismaisen yhteistyön kokouksissa (Kööpenhaminan sopimus). Myös yhteistyö Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) Clean-SeaNet satelliittikuvapohjaisen öljypäästöjen havainnointipalvelun sekä EMSA:n öljyntorjunta-asioita käsittelevän työryhmän kanssa on oleellisessa asemassa öljyntorjunta- ja päästövalvonta-asioita kehitettäessä. Rajavartiolaitos on myös toimivaltainen öljyntorjuntaviranomainen arktisten maiden öljyntorjuntasopimuksen (MOSPA, Agreement on Cooperation on Marine Oil Pollution Preparedness and Response in the Arctic) mukaisissa tehtävissä.

Öljypäästövalvonnan tavoitteena on Suomen merialueilla havaittujen päästöjen osalta laittoman toiminnan keskeyttäminen, torjuntatoimenpiteiden suorittaminen, hallinnollisen öljypäästömaksututkinnan turvaaminen sekä asiassa suoritettavan esitutkinnan turvaaminen. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentokoneilla merialueilla lähes päivittäin. Partiot lennetään kattavasti Suomen merialueilla ja talousvyöhykkeellä. Lisäksi lentovalvontaa on sovitettu yhteen sekä Ruotsin että Viron viranomaisten kanssa ja valvontaa suoritetaan osin myös edellä mainittujen maiden merialueilla.

Dornier-lentokoneet on varustettu yhteistyössä Suomen ympäristökeskuksen kanssa erityisesti öljypäästöjen valvontaan soveltuvalla laitteistolla. Edellä kuvatulla ja kattavalla öljypäästövalvon-

nalla on myös laittomia aluspäästöjä ennaltaehkäisevä vaikutus. Öljypäästövalvonnan kokonaisuutta täydentää Euroopan meriturvallisuusviraston (EMSA) CleanSeaNet -satelliittikuvapalvelu, jonka kautta saadaan satelliittikuvia Suomen merialueilta. Satelliittikuvista samoin kuin Dornierien laitteistoilla voidaan havaita mahdollisia päästöjä myös pimeällä ja pilvipeitteen läpi. Satelliittikuvat ja niistä havaitut öljypäästöepäilyt toimitetaan Rajavartiolaitokselle. Länsi-Suomen merivartioston johtokeskus tarkastaa kuvat ja lähettää valvontalaitteistolla varustetun ilma-aluksen tai muun yksikön tarkastamaan havainnon sekä selvittämään onko kyse öljystä vai jostain muusta aineesta.

Rajavartiolaitos osallistuu myös aluksesta ilmaan menevien päästöjen valvontaan sekä aluksen suojaamiseen käytettävien haitallisten kiinnittymisenestojärjestelmien valvontaan.

Euroopan unionin valvonta-asetus yhteisen kalastuspolitiikan sääntöjen noudattamiseksi edellyttää, että kaikkien jäsenvaltioiden on ylläpidettävä kalastuksenseurantakeskuksia, joiden tehtävänä on ammattikalastustoiminnan ja pyyntiponnistuksen seuranta. Rajavartiolaitos hoitaa myös neuvoston valvonta-asetuksessa tarkoitetun kalastuksenseurantakeskuksen tehtävät.

Toimintavuonna merenkulun ympäristönsuojelulain 2 a lukuun lisättiin säännökset haitallisten ja vaarallisten lastien siirroista sekä polttoaineen toimittamisesta aluksesta toiseen Suomen vesialueella ja talousvyöhykkeellä. Rajavartiolaitos osallistuu myös näiden uusien säännösten valvontaan Suomen merialueella ja talousvyöhykkeellä mahdollisten päästöjen torjunnan ohella. Merenkulun ympäristönsuojelulain muutoksella Rajavartiolaitokselle säädettiin myös uusi valvontatehtävä. Jatkossa Rajavartiolaitos valvoo vesiliikenteen valvonnan yhteydessä Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä alusliikennettä koskevan yhteisön seuranta- ja tietojärjestelmän perustamisesta sekä neuvoston asetuksen 93/75/ETY kumoamisesta annettua Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin (2002/59/EY) eli niin sanotun seurantadirektiivin soveltamisalan ulkopuolisten alusten 10 luvun 1 §:n mukaista velvollisuutta jättää alukselta peräisin olevat jätteet satamaan.

9.3.2 Hallinnollinen öljypäästömaksu

Rajavartiolaitos on merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan ainoa viranomainen, joka määrää laittomasta alusöljypäästöstä hallinnollisen öljypäästömaksun. Öljypäästömaksusääntely on ulotettu Ahvenanmaan maakuntalailla koskemaan myös Ahvenanmaan maakunnan aluetta. Rajavartiolaitos huolehtii öljypäästömaksun määräämiseen liittyvistä tehtävistä myös Ahvenanmaan maakunnan alueella. Toimintavuonna merenkulun ympäristönsuojelulain muutoksella, joka tuli voimaan 1.7.2021, laajennettiin hallinnollisen öljypäästömaksun soveltamisalaa myös sisävesialueelle. Rajavartiolaitos määrää myös sisävesillä tapahtuneen öljypäästön osalta hallinnollisen

öljypäästömaksun. Maksu määrätään poliisin esityksestä, joka suorittaa aluksista veteen menevien päästöjen valvonnan ja tutkinnan sisävesialueella.

Merenkulun ympäristönsuojelulain mukaan öljyn tai öljypitoisen seoksen tai niihin ominaisuuksiltaan rinnastuvien hiilivetyjen ja muiden niiden kaltaisesti aluksella käytettävien haitallisten aineiden päästökiellon rikkomisesta Suomen vesialueella tai talousvyöhykkeellä määrätään öljypäästömaksu, jollei päästöä ole pidettävä määrältään ja vaikutuksiltaan vähäisenä. Siten vain pienistä sekä määrältään että muilta ympäristöön kohdistuvilta vaikutuksiltaan vähäisistä päästöistä maksu voidaan jättää määräämättä. Kauttakulussa olevalta ulkomaiselta alukselta Suomen talousvyöhykkeellä tehdystä päästökiellon rikkomisesta määrätään öljypäästömaksu kuitenkin vain, jos päästöä aiheutuu Suomen rantaviivalle tai siihen liittyville eduille taikka Suomen alueen tai talousvyöhykkeen luonnonvaroille huomattavaa vahinkoa tai sen vaaraa. Öljypäästömaksun määrää Rajavartiolaitos. Lisäksi poikkeuksellisissa tilanteissa, joissa öljyn päästäminen mereen on tapahtunut esimerkiksi hätävarjelu- tai pakkotilanteessa ihmishengen pelastamiseksi tai muussa senkaltaisessa hätä- tai onnettomuustilanteessa, voidaan maksu jättää määräämättä tai alentaa sitä. Öljypäästömaksun suuruus määräytyy päästön määrän ja aluksen bruttovetoisuuden perusteella merenkulun ympäristönsuojelulain yhteydessä olevan maksutaulukon mukaisesti.

Maksun määrääminen ei edellytä sen selvittämistä, kuka päästön aluksella aiheutti, ja toimikohan tahallaan tai huolimattomasti. Rajavartiolaitoksen on kuitenkin hankittava objektiivista näyttöä siitä, että päästö on peräisin tietyltä alukselta eikä kyse ole edellä kerrotuista aivan poikkeuksellisista tilanteista. Rajavartiolaitos suorittaa hallinnollista öljypäästömaksumenettelyä varten tarvittavan tutkinnan. Lausuntoja öljypäästöjen ympäristövaikutuksista pyydetään tarvittaessa Suomen ympäristökeskukselta. Öljynäytteiden analysointia sekä niitä koskevia asiantuntijalausuntoja pyydetään Keskusrikospoliisin Rikostekniseltä laboratoriolta. Rajavartiolaitoksessa hallinnollisen öljypäästömaksun määräämistoimenpiteet on keskitetty Turkuun Länsi-Suomen merivartiostoon, jonka johdolla tutkintatoimenpiteet maksun määräämiseksi suoritetaan. Edellä mainituissa tutkintatoimenpiteissä Länsi-Suomen merivartiostoa avustavat kaikki Vartiolentolaivueen ja Suomenlahden merivartioston yksiköt.

Aluksista aiheutuvan vesien pilaantumisen ehkäisemistä annettuun lakiin (300/1979) lisättiin hallinnollista öljypäästömaksua koskeva lainsäädäntö 1.4.2006 lukien. Alusjätelainsäädännön kokonaisuudistuksen yhteydessä säädetyssä ja vuoden 2010 alusta voimaan tulleessa merenkulun ympäristönsuojelulaissa öljypäästömaksua koskevat säännökset säilytettiin lähtökohtaisesti ennallaan. Hallinnollinen öljypäästömaksu on rikosoikeudellista sakkorangaistusta huomattavasti tuntuvampi taloudellinen seuraamus. Öljypäästömaksua koskeva lainsäädäntö valmisteltiin pit-

kähti Ruotsissa käytössä olevan järjestelmän mukaiseksi. Keskeisenä erona järjestelmiemme välillä on se, että Ruotsissa öljypäästömaksun määrä perustuu lainsäädännössä vuosittain määritettävään hinnanmääräytymisperusteeseen (prisbasbelopp), jossa vuositasolla voidaan huomioida öljypäästömaksun korotustarpeet. Merenkulun ympäristönsuojelulaissa öljypäästömaksutaulukon mukaiset maksut ovat säilyneet ennallaan lainsäädännön voimaantulosta lukien. Suomessa öljypäästömaksun euromäärä perustuu edellä mainitussa laissa olevaan maksutaulukoon ja maksun korottaminen edellyttäisi lainsäädännön muuttamista.

Vuonna 2022 suoritetun vertailun perusteella Suomen ja Ruotsin taulukkojen mukaiset öljypäästömaksujen määrät olivat edelleen huomattavan lähellä toisiaan, sillä Ruotsin järjestelmän mukaisen hinnanmääräytymisperusteen korotukset ovat pysyneet maltillisena. Ruotsissa vuoden 2019 tason korotus vuoteen 2022 mennessä on ollut 171 euroa. Rajavartiolaitos pitää tärkeänä, että näiden maiden öljypäästömaksujen määrä olisi lähtökohtaisesti samalla tasolla, jotta öljyn päästäminen aluksesta veteen ei muodostuisi kannattavammaksi toisen valtion alueella. Hallinnollisten öljypäästömaksujen kehitystä Ruotsissa tulee tarkoin seurata ja ryhtyä tarvittaessa toimenpiteisiin merenkulun ympäristönsuojelulaissa olevan öljypäästömaksutaulukon euromäärien korottamiseksi.

9.3.3 Rikosoikeudelliset seuraamukset ja hallinnollinen öljypäästömaksu

Merenkulun ympäristönsuojelulain 12 luvun 6 §:n mukaan Rajavartiolaitos on johtava valvontaviranomainen valvonnassa, joka koskee aluksesta veteen meneviä päästöjä Suomen aluevesillä ja talousvyöhykkeellä. Merenkulun ympäristönsuojelulaissa alusöljypäästöjen valvonta on säädetty myös poliisin tehtäväksi. Merenkulun ympäristönsuojelulain 12 luvun 8 §:n mukaan poliisilla on valvontatoimivalta sisävesialueella sekä Suomen aluevesillä.

Rikosoikeudellinen järjestelmä on ensisijainen suhteessa hallinnolliseen öljypäästömaksuun. Mikäli oikeus on rikosprosessissa tuominnut jonkun rangaistukseen luvattomasta öljyn päästämisestä mereen, esimerkiksi ympäristön turmelemisesta, ei hallinnollista öljypäästömaksua tule määrätä samalle taholle. Samalle taholle jo ennen langettavaa tuomiota määrätty hallinnollinen öljypäästömaksu tulee hakemuksesta poistaa. Ainuttakaan Rajavartiolaitoksen määräämää hallinnollista öljypäästömaksua ei ole vielä toistaiseksi tällä perusteella poistettu.

9.4 Tulli

9.4.1 Tullin tehtävät

Tullin tehtävänä on edistää tavarakaupan sujuvuutta sekä varmistaa sen oikeellisuus, kantaa tehokkaasti tavaraverot ja suojata toimialallaan yhteiskuntaa, ympäristöä ja kansalaisia. Tulli huolehtii tulliverotuksesta, maahan tuotavien ja maasta vietävien tavaroiden ja ulkomaanliikenteen tullivalvonnasta ja muista tullitoimenpiteistä sekä ulkomaankaupan tilastoinnista. Tulli toimii esitutkintaviranomaisena ja tutkii toimivaltansa puitteissa tullirikoksia.

Päätehtäviä varten Tullissa on ulkomaankauppa- ja verotusosasto, valvontaosasto, hallinto-osasto sekä toimipaikkaosasto. Tullissa on seitsemän itsenäisesti toimivaa tullia niihin kuuluvine toimipaikkoineen. Tullit ovat Meritulli, Lentotulli, Vaalimaan tulli, Nuijamaan tulli, Imatran tulli, Tornion tulli ja Maarianhaminan tulli.

Suomen Tulli on osa Euroopan unionin tullijärjestelmää ja valtiovarainministeriön tulosohjaama virasto, joka toimii yhteistyössä elinkeinoelämän sekä kotimaisten ja ulkomaisten viranomaisten kanssa.

9.4.2 Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien tuonnin, viennin ja kauttakuljetuksen valvonta

Uhanalaisten eläin- ja kasvilajien ja niistä saatavien tuotteiden, jotka on tarkemmin määritelty EU:n CITES-asetuksen 338/97 liitteessä, tuonti, vienti ja kauttakuljetus ovat luvanvaraista. Suuri

osa niin sanottuja CITES-tuotteista tuodaan Euroopan unioniin kolmansista maista, joten tuontirajoituksilla suojellaan näiden maiden ympäristöä ja luonnon monimuotoisuutta. CITES -vientirajoituksilla taas suojellaan ympäristöä EU:n sisällä. EU-asetus 338/97 sääntelee myös EU-jäsenmaiden välistä ja jäsenmaan sisäistä ko. lajeihin kohdistuvaa toimintaa.

Suomessa Tullin tehtävänä on valvoa edellä mainitun EU-lainsäädännön mukaisten uhanalaisien kasvi- ja eläinlajien kansainvälistä kauppaa koskevien määräysten noudattamista.

9.4.3 Vaarallisten aineiden ja säteilevien kuljetusten valvonta

Tullilla on merkittävä rooli ympäristönsuojelussa myös radioaktiivisten aineiden ja vaarallisten aineiden kuljetusten valvontaviranomaisena. Suomesta lähteviä ja Suomeen tulevia kuljetuksia tarkastaa sekä rajanylityspaikkojen valvontahenkilöstö että liikkuvat valvontaryhmät. Tehokkaalla valvonnalla pyritään siihen, että säännösten vastaisiin kuljetuksiin puututaan heti rajalla.

Suomessa tärkeimmillä rajanylityspaikoilla on automaattiset kiinteät säteilymittausasemat eli portit tavara- ja matkustajaliikenteelle. Säteilyporttien lisäksi tullilla on käytössä käsikäyttöisiä mittareita. 2000-luvun vaihteessa säteilykuljetuksia vielä jouduttiin kääntämään takaisin lähtömaihin; sen jälkeen tapauksia ei ole ollut enää lainkaan. Vuosittain ajoneuvoista aiheutuu muutamia porttihälytyksiä, mutta nekin ovat osoittautuneet säteilymääriltään niin vähäisiksi, että aiheuttajaa ei ole pystytty paikallistamaan esineeksi. Hälytyksiä aiheuttavat esimerkiksi maantiesuola, keramiikka ja lannoitteet. Toistaiseksi ei ole havaittu varsinaisten ydinmateriaalien (plutonium, uraani) laittomia kuljetuksia.

Tulli on järjestänyt vaarallisten aineiden tiekuljetuksiin kohdistettavia tehotarkastuksia, joiden lisäksi Tulli on osallistunut Suomen ympäristökeskuksen EU/ETA -laajuisiin jätesierrojen valvontaopeeraatioihin. Suomen rajavalvonta on Euroopan huippuluokkaa, ja erilaisia valvontajärjestelmiä on kehitetty viime vuosina merkittävästi.

9.4.4 Otsonikerrosta heikentävien aineiden ja fluorattujen kasvihuonekaasujen valvonta

Otsonikerroksen suojelemiseksi otsonikerrosta heikentävien aineiden valmistus, käyttö, maahantuonti ja vienti on pääosin kielletty. Tullin valvomat maahantuontirajoitukset ja vientirajoitukset koskevat sekä otsonikerrosta heikentäviä aineita, että niitä sisältäviä tuotteita. Rajoitukset koskevat sekä uusia, regeneroituja että kierrätettyjä otsonikerrosta heikentäviä aineita. Myös F-kaasujen tuonti EU:n ulkopuolelta kemikaalina tai laitteissa on säänneltyä ja edellyttää kiintiötä tai lupaa kiintiön käyttöön. Tullin tehtäviin kuuluu edellä mainittujen aineiden ja niitä sisältävien laittei-

den tuonnin ja viennin valvonta. Valvonnan yhteydessä tavattujen laittomien aineiden ja laitteiden tuonnista ja viennistä ilmoitetaan Suomen ympäristökeskukselle ja tarvittaessa aloitetaan esitutkinta. Edelleen otsonikerrosta heikentävien aineiden ja F-kaasujen laittomasta kaupasta raportoidaan Suomen ympäristökeskuksen kautta komissiolle.

9.4.5 Kansainvälisten jätesierrojen valvonta

Tullin tehtäviin kuuluu valvoa kansainvälisiä jätesierroja. Jätesierroja säädellään Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksella (EY) N:o 1013/2006 (jätteensierroasetus). Jätelain (646/2011) 22 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus on jätteensierroasetuksessa tarkoitettu toimivaltainen viranomainen, joka vastaa yhteistyöstä muiden toimivaltaisten viranomaisten kanssa jätteen kansainvälisen siirron valvonnassa. Suomen ympäristökeskus on myös jätteensierroasetuksen mukainen yhteyshenkilö. Jätelain 25 §:n mukaan Suomen ympäristökeskus valvoo jätteen kansainvälisiä sierroja koskevien säännösten noudattamista yhteistyössä Tullin kanssa.

Tulli ja Suomen ympäristökeskus tekevät tiivistä yhteistyötä jätesierrojen valvontaan liittyen. Tehokas viranomaisvalvonta ja yhteiset valvontaoperaatiot ovat varmasti osasyynä siihen, että laittomia jätesierroja on paljastunut edelleen.

Kansainvälisiin jätesierroihin liittyen valvontaa on painotettu jätevirtoihin, joihin on arvioitu tai todettu liittyvän laitonta toimintaa. Tällaisia jätteitä ovat mm. romuautot ja niiden varaosat sekä sähkö- ja elektroniikkalaiteromu. Kyseisten vientikonttien tarkastaminen vie valvontaviranomaisilta huomattavasti henkilöresursseja, koska kontit on pakattu täyteen ja vasta purkamisen ja mahdollisen testaamisen jälkeen voidaan todeta, mikä osuus kuormasta oli jätettä. Vienti-ilmoituksissa ei tällaisissa tapauksissa ole useinkaan lueteltu kaikkea kuormassa olevaa tavaraa tai tavarankuvaus on ilmoitettu Tullille virheellisesti. Todisteiden kokoaminen voi kestää ja viejä on vastuussa selvityksien aikaisista varastointikustannuksista. Varsinkin silloin, kun kontti palautetaan Suomeen jostain toisesta maasta, kuljetus- ja varastointikustannukset voivat olla huomattavia. Suomen ympäristökeskus voi EU:n jätteensierroasetuksen mukaan edellyttää, että viejä toimittaa jätteet käsiteltäviksi tietyn ajan kuluessa. Mikäli viejä ei noudata määräystä, Suomen ympäristökeskus huolehtii jätteiden toimittamisesta käsittelyyn viejän kustannuksella.

Vuonna 2021 edellä kuvattujen vientikonttien määrä oli aikaisempia vuosia vähäisempi. Tämä johtunee koronapandemian vaikutuksesta konttien saatavuuteen sekä kuljetuskustannuksiin.

EU:n jätteensierroasetuksen mukaan viejän pitää pystyä osoittamaan, että kyseessä ei ole jätevientä. Käytetty tavara voidaan luokitella jätteeksi, ellei ole riittäviä todisteita siitä, että kyseessä ei ole jäte. Valvova viranomainen voi pyytää asiasta selvityksen, joka tulee toimittaa annetussa määräajassa. Jos selvitystä ei ole annettu tai se on puutteellinen, kuljetusta tai sierroa käsitellään

laittomana jätesirtona. Laittomien kansainvälisten jätesierrojen paljastaminen edellyttää hyvin toimivaa kansallista viranomaisyhteistyötä Suomen ympäristökeskuksen ja Tullin välillä. Kansallisen yhteistyön ja tiedonvaihdon lisäksi viranomaistoiminnassa hyödynnetään monipuolisesti kansainvälisiä yhteistyöverkostoja.

Suomen Tulli osallistui jätteiden laittomiin kuljetuksiin kohdistuvaan Maailman tullijärjestön WCO:n organisoimaan DEMETER VII – operaatioon 1 – 31.10.2021. Operaatiota tukivat Euro-pol ja INTERPOL. Mukana operaatiossa olivat myös UN Environment Programme UNEP, sekä European Union Network for the Implementation and Enforcement of Environmental Law IMPEL. Vuonna 2020 järjestettyyn DEMETER VI -operaatioon osallistui kaiken kaikkiaan 73 maata.

Operaation aikana osallistujamaissa tehtiin yhteensä 131 jätekuljetuksiin kohdistuvaa takavarikkoa, joissa takavarikoitiin maailmanlaajuisesti yhteensä 99000 tonnia jätteitä ja noin 78000 kappaletta muita jätteiksi luettavia tavaroita. Kaikista takavarikoiduista tuotteista 92 prosenttia, eli 90872 tonnia oli metallijätettä. 7 prosenttia, eli 6859 tonnia oli erilaista muovijätettä ja loput olivat muun muassa sähkölaitteisiin, tietokoneisiin, teolliseen valmistukseen ja tuotantoon liittyvää jätettä. Takavarikoidun jätteen joukossa oli myös käytettyjä renkaita, paperijätettä, tekstiilijätettä ja jätepuuta.

Suomessa operaatio kohdistettiin muovi-, elektroniikka- ja kemikaalijätekuormien vientiin ja se toteutettiin Tullin koordinoimana yhdessä Suomen ympäristökeskuksen kanssa. Suomen ympäristökeskus hoitaa Suomessa jätteiden kansainvälisten sierrojen valvontaan liittyvät viranomais-tehtävät ja DEMETER VI – operaatiossa jätteiden kansainvälisiin sierroihin liittyvät asiakirja- ja muut tarkastukset tehtiin Tullin ja Suomen ympäristökeskuksen välisenä yhteistyönä.

Operaatiossa tarkastettiin kolme eri vientiin tarkoitettua jätekuormaa, joihin tehtiin asiakirjatarkastukset. Operaation aikana havaittiin yksi WEEE-romua, eli sähkö- ja elektroniikkalaiteromua sisältänyt vientilähetys, jossa todettiin asiakirjatarkastuksessa virheitä. Ilmoituksessa olleiden virheiden korjaamisen jälkeen kuljetus hyväksyttiin vientimenettelyyn.

Suomen tullit osallistui DEMETER -operaatioon nyt kolmatta kertaa.

9.5 Syyttäjälaitos

Syyttäjälaitoksen organisaatiouudistus toteutui 1.10.2019. Valtakuntaan muodostettiin yksi ainoa syyttäjänvirasto nimeltään Suomen Syyttäjälaitos. Se koostuu viidestä alueesta: Etelä-Suomen syyttäjäalue, Länsi-Suomen syyttäjäalue, Itä-Suomen syyttäjäalue, Pohjois-Suomen syyttäjäalue ja Ahvenanmaan syyttäjäalue. Valtakunnansyyttäjänvirasto muuttui Valtakunnansyyttäjän toimistoksi. Uudistuksen yhteydessä otettiin käyttöön valtakunnallinen erikoistumisjärjestelmä. Pisimmälle erikoistuneita syyttäjiä varten perustettiin erikoissyyttäjän virkoja, joiden päätehtävänä ovat oman erikoistumisalueen valtakunnallisesti vaativimmat syyteasiat riippumatta siitä, millä syyttäjäalueella erikoissyyttäjä työskentelee. Erikoistumisalueet jaettiin kolmeen laajaan erikoistumisalueeseen kriminalisoinneilla suojattujen oikeushyvien mukaan: *talouselämään*, *henkilöihin* ja yleisemmin *turvallisuuteen* kohdistuva rikollisuus. Ympäristörikokset kuuluvat turvallisuusryhmään. Ympäristörikoksiin on tällä hetkellä nimitetty kolme erikoissyyttäjää ja alueilla työskentelee muitakin ympäristörikoksiin erikoistuvia syyttäjiä.

10 Viranomaisten tietoon tulleet ympäristörikkokset

Esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet taulukossa mainitut ympäristörikkokset ovat esitettynä tässä raportissa rikosnimikkeittäin. Ympäristörikkoksia tutkivia esitutkintaviranomaisia ovat poliisi, Tulli ja Rajavartiolaitos. Ympäristörikkostilastot perustuvat siihen, millä rikosnimikkeellä tapausta on tutkittu esitutkintavaiheessa. Jos asia etenee syyteharkintaan ja tuomioistuinkäsittelyyn, rikosnimike voi muuttua. Ympäristörikkostilastot eivät heijasta ympäristörikkollisuuden todellista tilaa eivätkä kerro ympäristöön kohdistuvista uhista, koska ympäristörikkollisuus on suurelta osin piilo-rikkollisuutta eikä todennäköisesti tule viranomaisten tietoon.

10.1 Rikoslain ympäristörikkokset

Rikoslain 48 luvussa säädetään ympäristörikkoksista. Nämä ovat *ympäristön turmeleminen, törkeä ympäristön turmeleminen, ympäristörikkomus, tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen, luonnonsuojelurikos, törkeä luonnonsuojelurikos ja rakennussuojelurikos*. Rikosten rangaistusuhka on vähintään sakkoa ja maksimirangaistukset vaihtelevat kuudesta kuukaudesta kuuteen vuoteen vankeutta.

Rikoslain ympäristörikkokset	2017	2018	2019	2020	2021
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	198	201	188	210	182
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	6	12	6	7	5
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	2	0	0	2	4
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	215	248	222	269	212
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	47	53	63	56	37
Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 5 a §	1	0	1	0	1
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	2	4	1	2	6
Yhteensä	471	518	481	546	447

Taulukko 1: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut ympäristörikkokset 2017–2021.

10.2 Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §

Ympäristön turmelemisella tarkoitetaan muun muassa esineen tai aineen saattamista, päästämistä tai jättämistä ympäristöön taikka tiettyjen ympäristönsuojelu- tai jätelainsäädännössä säädettyjen velvollisuuksien rikkomista siten, että teko on omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista tai vaaraa terveydelle. Tunnusmerkistö on hyvin monipolvinen ja sisältää lukuisia tekota- poja sekä runsaasti viittauksia aineelliseen ympäristölainsäädäntöön. Rikos on rangaistava sekä tahallaan että törkeästi huolimattomuudesta tehtynä. Ympäristön turmelemisesta tuomitaan sak- koon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Suurimman osan ympäristön turmelemisia koskevista rikosepäilyistä tutkii poliisi. Yleisesti esitut- kinta epäillyn ympäristörikoksen osalta suoritetaan alueellisen poliisilaitoksen talousrikostutkin- nan rikostutkinnassa. Tyypillisesti esitutkintaan tulevat ympäristörikokset koskevat muun muassa eri jätteiden luvaton hävittämistä tai niiden säilyttämistä joko pien- tai teollisuuskiinteistöjen alu- eella.

Poliisin ohella myös Tulli tai Rajavartiolaitos voi suorittaa esitutkinnan epäilyistä ympäristön tur- melemisesta. Tullin tietoon ja tutkintaan edenneet ympäristön turmelemiset ovat vuonna 2021 koostuneet jätteiden viennistä ilman jätesiirtolupaa.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan tulleiden tapausten osalta tässä rikostyyppissä on pääosin kyse laittomista alusöljypäästöistä.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2021

Rikoslain 48 luku 1 §; Ympäristön turmeleminen

Helsingin hovioikeus 14.12.2021, tuomio 21/152924, Asianumero R 19/166 (ei lainvoimainen)

Syytteen mukaan yhtiö oli harjoittanut betoni-, tiili- ja asfalttijätteen ja kiviaineksen murskauslai- toksen toimintaa. Toimintaa olivat koskeneet ympäristökeskuksen myöntämä ympäristölupa. Lu- pamääräysten mukaan tuotantoalueella sai kerrallaan varastoida käsiteltyä ja käsittelemätöntä betoni-, tiili- ja asfalttijätettä yhteensä enintään 60.000 tonnia. Yhtiö oli kuitenkin vastaanottanut alueella jatkuvasti betoni- ja tiilijätettä ja murskannut sitä, vaikka varastointimääriä koskevat lu- pamääräykset olivat olleet ylityt moninkertaisesti. Yhtiö ei ollut myöskään hakenut toiminnan olennaiseen muuttamiseen lupaa. Yhtiön varasto oli ollut jatkuvasti ja huomattavasti ylittynyt vuosien 2010 - 12.5.2014 välisenä aikana tilapäistä vuoden 2012 lopun tilannetta lukuun otta- matta. Osa käsitellystä jätteestä oli jätetty kokonaisuudessaan ilmoittamatta valvovalle viran- omaiselle vuoteen 2012 huolimatta lupamääräyksistä. Yhtiö katsoi tämän osan olevan tuotetta,

ei jätettä. Syytteessä olivat yhtiön liiketoimintajohtajana sekä yhtiön vastuuhenkilönä toiminut henkilö; tuotepäällikkönä ja kohdevastaavana toiminut henkilö sekä aluejohtajana yhtiön toiminnasta vastaava henkilö.

Betoni- ja tiilijätteen varastointiin liittyvistä toiminnoista aiheutui melua, pölyyntymistä, maisemallista haittaa, siihen liittyvästä polttoaineiden säilytyksestä ja käytöstä aiheutui erilaisia vuotoriskejä ja toiminnan yhteydessä syntyi muutakin jätettä. Varaston kasvu lisäsi siihen liittyvää suojaustoimenpiteiden tarvetta. Lisäksi toiminnan kuluessa ja keskeytyessä oli vaara ympäristön roskaantumisesta. Toiminta oli edellä mainituin tavoin ympäristön pilaantumisen vaaraa aiheuttavaa, mistä syystä menettely oli vaatinut ympäristöluvan. Yhtiön toiminta ilman lupaa tai luvan ylittäviltä osin oli lisännyt edellä mainittuja toiminnan seurauksia ja oli ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön pilaantumista, muuta vastaavaa ympäristön haitallista muuttumista ja roskaantumista.

Lupamääräyksien laiminlyönnin seurauksena yhtiö oli voinut ottaa enemmän käsittelemätöntä betonia vastaan ja käsitellä sekä myydä sitä. Tämä menettely oli tuottanut yhtiölle yhteensä noin 2.500.000 euron suuruisen hyödyn verrattuna siihen tilanteeseen, että varasto olisi pysynyt luvanmukaisena.

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus oli katsonut menettelyn täyttäneen korkeintaan rikoslain 48 luvun 3 §:n mukaisen ympäristörikkomuksen ja hylännyt syytteen vanhentuneena kokonaisuudessaan. Helsingin hovioikeus arvioi asiaa syyttäjän näkemyksen mukaan ja tuomitsi vastaajat 40 ja 50 päiväsakon suuruisiin sakkorangaistuksiin. Yhtiölle tuomittiin 100.000 euron yhteisösakko ja syytteessä vaadittu rikoshyöty 2 505 293,56 euroa tuomittiin menetetyksi valtiolle.

Rikoslain 48 luku 1 §; Ympäristön turmeleminen

Rovaniemen hovioikeus 26.03.2021, tuomio 21/113590, Asianumero R 19/387 (ei lainvoimaisuustietoja)

Syytteen mukaan toimitusjohtajana ja hallituksen jäsenenä työskennellyt henkilö ja kiinteistö-päällikkönä esimiesasemassa toiminut henkilö olivat vastuussa siitä, että kiinteistön alueella oli ollut läjitettynä noin 0,2 hehtaarin alueella noin 5000 m³ maa-ainesta, jossa oli ollut mukana jätettä (yhteensä noin 43.880 kg), muun ohella rakennusjätettä, puujätettä (myös kyllästettyä puuta) ja yhdyskuntajätettä, miltä osin oli laiminlyöty jätehuollon järjestäminen. Jätettä oli myös poltettu. Kyseinen menettely oli aiheuttanut maaperän pilaantumisen vaaraa ja maaperän pilaantumista, maaperästä oli todettu PIMA-asetuksen kynnys- ja ohjearvoja ylittäviä pitoisuuksia antimoniamia, arseenia, elohopeaa, kadmiumia, kobolttia, kromia, kuparia, nikkeliä, sinkkiä, vanadiinia ja hiilivetyjä.

Lapin kärjäoikeus tuomitsi toimitusjohtajan asemassa olleen henkilön ympäristön turmelemisesta 50 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen mutta hylkäsi syytteen muutoin. Syyttäjän valituksen perusteella hovioikeus arvioi asian uudestaan ja tuomitsi yhtiön 10.000 euron yhteisösakkoon. Kärjäoikeudessa tuomitun henkilön rangaistus koveni 3 kuukauden ehdolliseen rangaistukseen ja toinen syytettynä ollut henkilö tuomittiin avunannosta ympäristön turmelemiseen ja 30 päiväsakon suuruiseen rangaistukseen.

10.2.1 Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §

Törkeä ympäristön turmeleminen on ympäristön turmelemisen törkeä tekomuoto. Jos ympäristön turmelemisessa aiheutettu vahinko tai vahingon vaara on erityisen suuri, rikoksessa tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai rikos tehdään erityisen suunnitelmallisesti, voidaan tekijä tuomita törkeästä ympäristön turmelemisesta. Teon vähimmäisrangaistus on neljä kuukautta ja enimmäisrangaistus kuusi vuotta vankeutta.

Poliisi kirjasi vuonna 2021 yhteensä viisi törkeää ympäristön turmelemista. Vuoden 2021 tapauksista suurin epäilyistä törkeästä ympäristörikosilmoituksista on tehnyt ympäristöviranomaisen. Enin osa tapauksista liittyy erilaisten jätteiden muodossa tapahtuneeseen ympäristön pilaamiseen /roskaamiseen, mutta esitutkintaan on myös tullut luvanvastaista/luvatonta maa-ainesten hyödyntämistä muun muassa liittyen kaivosteollisuuteen.

Törkeinä ympäristön turmelemisina kirjatut tapaukset ovat sijoittuneet vuonna 2021 ympäri Suomea. Se, että rikoksesta epäillyt ovat törkeiden ympäristörikosten osalta tiedossa lähtökohtaisesti jo ilmoituskentekovaiheessa, osoittaa osaltaan sitä tosiseikkaa, että poliisin tietoon ei tule ympäristörikoksia läheskään siinä laajuudessa kuin niitä tosiasiallisesti tapahtuu.

Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2021

Rikoslain 48 luvun 2 §; Törkeä ympäristön turmeleminen

Länsi-Uudenmaan kärjäoikeus 30.4.2021, tuomio 21/119258, Asianumero R 19/1325 (ei lainvoimainen)

Vastaaja oli syytteen mukaan yhtiön kiinteistöllä, joka sijaitsi kokonaisuudessaan sekä kunnan vesihuollolle tärkeällä I-luokan pohjavesialueella että pohjavesialueen pohjaveden välittömällä muodostamisalueella ja vielä lisäksi suurelta osin myös kunnan vesihuoltolaitoksen vedenotamon suoja-alueella, vastaanottanut toisen yhtiön nimissä yhdestä rakennusprojektista peräisin ollutta ylijäämämaata yhteensä 1.498,5 kasettikuormaa ja toisesta rakennusprojektista peräisin

ollutta ylijäämämaata yhteensä 896 kasettikuormaa. Vastaaja oli kummassakin yhtiössä määrävässä asemassa.

Vastaanottava yhtiö oli laskuttanut kuljetusyhtiötä maa-aineksen vastaanotosta tekopaikalle 130.590 euroa. Teko oli päättynyt, kun ympäristötarkastajat olivat keskeyttäneet laittoman maankaatopaikkatoiminnan viranhaltijalle delegoidulla väliaikaisella määräyksellä eli heti sen jälkeen, kun ympäristöviranomaisen oli saanut sattumanvaraisesti ulkopuoliselta henkilöltä tiedon laitton maankaatopaikkatoiminnan käynnissä olosta.

Menettelyn seurauksena kunnan vesihuollon vedenottamo oli jouduttu vuosina 2016 ja 2017 sulkemaan yhteensä useiden kuukausien ajaksi, minkä lisäksi kunnan vesihuollolle oli aiheutunut huomattavia muita kustannuksia menettelyn johdosta.

Läjitetyt ylijäämämaat sisälsivät kynnysarvot ylittäviä ylijäämämaita, tyypillisesti paljon pieneliöitä sisältäviä pintamaita sekä sellaisia huonosti vettä läpäiseviä maa-aineksia ja maa-aineskoitteita, jotka huononsivat paikalla luonnostaan olleen maaperän laatua siten, että siitä voi aiheutua vaaraa tai haittaa terveydelle tai ympäristölle pohjavesivaikutusten kautta, tai muu niihin verrattava yleisen tai yksityisen edun loukkaus eli vedenotolle ja kunnan vesilaitokselle aiheutuneet vaikeudet ja kustannukset.

Vastaaja oli vedenottamon suoja-alueella ammattimaisesti käsitellyt, hyödyntänyt ja loppusijoittanut jätemaata. Jätemaata loppusijoitettaessa alueelle oli muodostunut laitton maankaatopaikka, jonne tuodusta jätemaasta on peritty vastaanottomaksu.

Vastaaja tuomittiin törkeästä ympäristön turmelemisesta 9 kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja menettämään valtiolle rikoshyötynä 120.590 euroa yhteisvastuullisesti vastaanottaneen yhtiön kanssa. Kiinteistön omistanut yhtiö tuomittiin 50.000 euron yhteisösakkoon. Vahingonkorvauksia tuomittiin maksettavaksi noin 16.000 euroa vedenottamolle.

Myös kuljetusyhtiö ja sen vastuuhenkilö olivat syytteessä törkeästä ympäristön turmelemisesta oman menettelynsä johdosta. Näitä koskevat syytteet kuitenkin hylättiin. Tuomiosta on valitettu Helsingin hovioikeuteen. Mahdollinen käsittely on suunniteltu vuodelle 2023.

10.2.2 Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §

Jos rikoslain 48 luvun 1 §:ssä tarkoitettu ympäristön turmeleminen on kokonaisuutena arvostellen vähäinen, tekijä tuomitaan ympäristörikkomuksesta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Lähes poikkeuksetta epäillyt ympäristörikkomukset ilmoitetaan poliisille esimerkiksi silloin, kun erilaisia jätteitä tai romua on hylätty tai jätetty vähäisempiä määriä luvattomiin paikkoihin. Ympäristörikkomukset ovat luonteeltaan usein sellaisia, ettei niiden tekijä ole ilmoitushetkellä tiedossa. Mikäli tekijä saadaan selville, on seuraamus useimmiten poliisin määräämä sakko.

Rajavartiolaitoksen esitutkintaan tulleiden tapausten osalta ympäristörikkomuksina tutkitut teot ovat olleet pääosin kokonaisuutena vähäiseksi arvioituja laittomia alusöljypäästöjä.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Rikoslain 48 luvun 3 §; Ympäristörikkomus

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus 6.10.2021, Tuomio 21/141671, Asianumero R 21/337 (lainvoimainen)

Vastaaja oli tahallaan jättänyt ympäristöön jätettä siten, että teko oli ollut omiaan aiheuttamaan ympäristön roskaantumista. Vastaaja oli jättänyt jätteeksi luokiteltavaa rautaromua, huonekaluja ja muuta tavaraa toisen henkilön omistamalle metsäpalstalle. Ympäristön turmeleminen, huomioon ottaen ympäristölle aiheutetun vahingon vähäisyys, oli kokonaisuutena arvostellen vähäinen. Vastaaja tuomittiin ympäristörikkomuksesta 15 päiväsakon suuruiseen rangaistukseen, 40 euron rikosuhrimaksuun ja korvaamaan puhdistuskustannukset 350 euroa.

10.2.3 Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §

Tuottamuksellista ympäristön turmelemista koskeva rangaistussäännös ulottaa rangaistavuuden eräisiin huolimattomiin menettelyihin, jotka eivät syyksiluettavuutta koskevan vaatimuksen vuoksi muutoin olisi rangaistavia ympäristön turmelemisena. Perustunnusmerkistön mukainen ympäristön turmeleminen on rangaistavaa vain tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta tehtynä. Säännöksen soveltaminen edellyttää, että ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai sen vaara on erityisen suuri. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään yksi vuosi.

Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen on harvinainen rikosnimike, joita otetaan poliisin esitutkintaan vain muutamia vuosittain. Vuonna 2021 tuottamuksellisia ympäristön turmelemisia kirjattiin neljä kappaletta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Rikoslain 48 luvun 4 §; Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen

Keski-Suomen käräjäoikeus 20.1.2021, tuomio 21/102601, Asianumero R 20/1824 (lainvoimainen)

Vastaaja oli muusta kuin törkeästä huolimattomuudestaan puuttunut ympäristöön maaperän pilaamis- ja pohjaveden pilaamiskiellon vastaisesti saattamalla ympäristöön ainetta siten, että ympäristölle tai terveydelle aiheutettu vahinko tai tällaisen vahingon vaara oli ollut erityisen suuri ottaen huomioon aiheutetun vahingon pitkäaikaisuus, laaja ulottuvuus ja muut seikat. Vastaaja oli huolimattomuudestaan menettänyt kuljettamansa öljysäiliörekan hallinnan syytekohdassa 1 mainitulla tavalla. Perävaunun säiliöön on kaatumisen johdosta tullut halkeama, josta oli valunut ympäristöön ympäristölle vaarallista öljytuotetta eli bensiiniä ja dieselöljyä noin 4-6 kuutiota (noin 5000 litraa). Öljy on valunut kahdelle eri kiinteistölle. Ympäristölle ja terveydelle aiheutettu konkreettinen vahinko oli ollut erityisen suuri ottaen huomioon öljyn imeytyminen maaperään, kaivuu-massojen määrä 114,6 tonnia ja ympäristövaikutusten pitkäkestoisuus. Myös aiheutetun vahingon vaara oli ollut erityisen suuri ottaen huomioon kuljetetun öljytuotteen suuri määrä.

Vastaaja tuomittiin tuottamuksellisesta ympäristön turmelemisesta ja liikenneturvallisuuden vaarantamisesta yhteiseen 30 päiväsakon suuruiseen rangaistukseen ja rikosuhrimaksuun 80 euroa.

10.2.4 Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §

Luonnonsuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka oikeudettomasti hävittää tai turmelee luonnonsuojelulaissa suojeltavaksi tai rauhoitetuksi määrätyn luonnonalueen, eläimen, kasvin tai muun luontoon kuuluvan kohteen. Rangaistavaa on myös muun muassa rauhoitettujen eläinten tai kasvien maahantuonti tai maastavienti CITES-sopimuksen vastaisesti. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Poliisin tutkimat luonnonsuojelurikokset liittyvät yleensä luvattomaan eläin- tai kasvilajien hävittämiseen ja luvattomiin hakkuihin luonnonsuojelualueilla. Useissa tapauksissa luvattomien hakkuiden yhteydessä on vaarannettu liito-oravien olemassaolo. Useissa epäillyissä luonnonsuojelurikoksissa kyse oli rauhoitettujen valkoposkihanhien tappamisesta tai tapaukset liittyivät lokkien pesintään. Tullin tietoon tapauksia tulee ilmi pääosin posti- ja matkustajaliikenteessä, ja erityisesti nettiostoksista on löydetty laittomia tuotteita.

Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	2017	2018	2019	2020	2021
Poliisi	46	52	58	52	34
Tulli	1	0	4	4	2
Rajavartiolaitos	0	1	1	0	1
Yhteensä	47	53	63	56	37

Taulukko 2: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain luvussa 48 tarkoitetut luonnonsuojelurikokset 2017–2021.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Rikoslain 48 luvun 5 §; Luonnonsuojelurikos

Päijät-Hämeen kärjäoikeus 11.1.2021, tuomio 21/100824, Asianumero R 20/1670 (lainvoimainen)

Vastaaja oli tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta oikeudettomasti hävittänyt tai turmellut luonnonsuojelulaissa rauhoitetuksi säädetyn eläimen ampumalla kuoliaaksi valkoposkihanhen. Vastaaja tuomittiin 30 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen, 80 euron rikosuhrimaksuun ja menettämään valtiolle valkoposkihanhen arvona 336 euroa.

10.2.5 Törkeä luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 a§

Luonnonsuojelurikos voidaan arvioida törkeäksi, jos se on kokonaisuutena arvostellen törkeä ja se aiheuttaa vakavaa vaaraa luonnolle, sillä tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä tai se on erityisen suunnitelmallinen. Rangaistus rikoksesta on neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta.

10.2.6 Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §

Rakennussuojelurikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta ilman lupaa purkaa, hävittää, turmelee tai peittää ympäristöön kuuluvan kohteen, joka on suojeltu maankäyttö- ja rakennuslain nojalla. Varsinaisen rakennussuojelun lisäksi säännös koskee myös muun muassa muinaismuistolaissa tarkoitettujen muinaisjäännösten hävittämistä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

10.3 Rikoslain luonnonvararikokset

Rikoslain 48 a luvussa säädetään luonnonvararikoksista, jotka esitetään taulukossa 3. Luvun rangaistussäännökset koskevat metsästystä, kalastusta, metsiä ja puutavaraa sekä Etelämanneralueen suojelua. Luvussa säädetään myös metsästyskiellosta, joka voidaan määrätä vähintään yhdeksi ja enintään viideksi vuodeksi. Luonnonvararikoksia ei kirjattu yhteismäärällisesti poikkeuksellista määrää vuonna 2021.

Rikoslain luonnonvararikokset	2017	2018	2019	2020	2021
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	131	163	120	149	135
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	16	12	12	25	14
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	9	8	2	3	6
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	4	1	6	9	1
Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	0	0	1	0
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	2	0	0	0	1
Yhteensä	162	184	140	187	157

Taulukko 3: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat luonnonvararikokset 2017–2021

10.3.1 Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §

Metsästysrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta metsästää kielletyllä pyyntivälineellä tai -menetelmällä, vastoin riistaeläimen rauhoitusta tai ilman pyyntilupaa taikka aiheuttaa metsästäessään vaaraa ihmiselle tai omaisuudelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Rajavartiolaitoksen tutkintaan tulleet metsästysrikokset ovat tekotavoiltaan moninaisia. Vuonna 2021 aloitettujen tutkintojen epäiltyjen rikosten kohteena oli hirviä, peuroja sekä metsäkanalintuja. Lisäksi metsästysrikoksina tutkittiin metsästyslaissa kiellettyjen pyyntimenetelmien käyttöä.

Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	2017	2018	2019	2020	2021
Poliisi	126	156	116	141	124
Rajavartiolaitos	5	7	4	8	11
Yhteensä	131	163	120	149	135

Taulukko 4: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat metsästysrikkokset 2017–2021.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Rikoslain 48a luvun 1 §; Metsästysrikos

Lapin käräjäoikeus 11.6.2021, Tuomio 21/126360, Asianumero R 21/123 (lainvoimainen)

Syytteen mukaan vastaajat olivat yhdessä metsästäneet vastoin metsästyslakia tai sen nojalla annettua riistaeläimen rauhoitusta koskevaa säännöstä tai määräystä. Metsästettäessä oli ammuttu hirvinaaras, jota oli seurannut alle vuoden ikäinen vasa. Ammuttu hirvinaaras oli päätynt metsästäjien haltuun. Lisäksi yksi vastaajista oli lisäksi tahallaan tai törkeästi huolimattomuudesta metsästäessään oikeudettomasti aiheuttanut vahinkoa toisen henkilön omaisuudelle, kun yksi laukauksista oli osunut tämän toisen henkilön koiraan, kun koira oli ollut hirven välittömässä läheisyydessä. Yksi vastaajista tuomittiin törkeästi huolimattomuudesta tehdystä metsästysrikoksesta 60 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen, menettämään aseensa rikoksentekeväliseenä valtiolle, suorittamaan rikosuhrimaksuna 80 euroa ja hirven arvo 2.400 valtiolle. Kahden muun vastaajan osalta käräjäoikeus totesi, että rikoskumppanuudesta rangaistaan rikoslain 5 luvun 3 §:n mukaan ainoastaan silloin, jos kaksi tai useammat ovat yhdessä tehneet tahallisen rikoksen. Kuten edellä oli todettu, niin kyse ei ollut ollut tahallisesta rikoksesta, eikä tekijäkumppanuutta voi syntyä. Näin olleen heitä koskevat syytteet hylättiin.

10.3.2 Törkeä metsästysrikos RL 48

Metsästysrikos määritellään törkeäksi, jos se on tehty erityisen julmalla tavalla tai jos kohteena on erityisen suuri määrä riistaeläimiä. Törkeästä tekemuodosta voi olla kyse myös silloin, jos teko on suunnitelmallinen tai sillä on tavoiteltu huomattavaa taloudellista hyötyä. Tiettyjen lajien, kuten ahman, ilveksen, karhun, metsäpeuran, saukon tai suden tappaminen tai vahingoittaminen voi myös täyttää törkeän metsästysrikkoksen tunnusmerkistön silloin, jos teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Niin sanottua susivihaa ja susien sekä muiden suurpetojen salakaatoja on viimeisten vuosien aikana käsitelty useasti mediassa.

Vuoden 2021 osalta epäiltyjä törkeitä metsästysrikoksia kirjattiin rikosilmoitusjärjestelmään 14 kappaletta. Näistä poliisi aloitti yhteensä 8 törkeän metsästysrikoksen tutkinnan ja Rajavartiolaitos yhteensä 6 epäillyn törkeän metsästysrikoksen tutkinnan.

Mainittavina tapauksina törkeissä metsästysrikoksissa laittoman metsästyksen kohteena olevat eläimet olivat viime vuonna karhu ja susi. Eniten törkeän metsästyskohteena ovat olleet vuonna 2021 karhu ja susi.

Myös metsästysrikollisuuteen liittyy piilorikollisuutta, erityisesti luvatonta metsästystä ja laitonta eläinten tappamista. On arvioitu, että metsästysrikosten ilmituloa ja esitutkintaa vaikeuttaa osaltaan myös alueen paikallisten asukkaiden ja metsästäjien parissa mahdollisesti esiintyvä vaikeamisen kulttuuri.

Törkeä metsästysrikos RL 48	2017	2018	2019	2020	2021
Poliisi	14	10	11	10	8
Rajavartiolaitos	2	2	1	15	6
Yhteensä	16	12	12	25	14

Taulukko 5: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat törkeät metsästysrikokset 2017–2021.

[Esimerkkejä tuomioista oikeudessa vuodelta 2021](#)

Rikoslain 48a luvun 1 a §; Törkeä metsästysrikos

Pohjois-Karjalan käräjäoikeus 20.12.2021, tuomio 21/155215, Asianumero R 21/773 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli hankkinut itselleen strykniininitraattia, syanidia ja koivusokeria eli ksylitolia, joita hän oli sekoittanut jauhelihaan valmistamalla niistä nyyttejä tai kätkemällä niitä kuolleisiin lintuihin tai muihin pienempiin eläimiin. Valmistamallaan myrkkysyöteillä hänellä oli ollut tarkoitus tappaa, vahingoittaa tai ainakin hätyyttämällä karkottaa luonnossa esiintyviä susia siten, että suden syödessä syötin edellä mainittu tarkoitus olisi toteutunut. Vastaaja oli useita kertoja etsinyt ja jäljittänyt maastossa havaintoja susista ja susien jättämistä jäljistä sekä hankkinut internetin keskustelupalstoilla tietoa muilta henkilöiltä susihavainnoista tarkoituksenaan löytää ja saada valmistamilleen syöteille sijoituspaikat, joista sudet ne todennäköisimmin löytäisivät kuolettavin tai niitä vahingoittavin seurauksin. Vastaaja oli sijoittanut syöttejä maastoon. Näyttöä siitä, että sudet olisivat löytäneet syöttejä ei asiassa ollut. Vastaaja tuomittiin metsästysrikoksesta 4 kuukauden pitui-

seen ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja 80 euron suuruiseen rikosuhrimaksuun. Hänet tuomittiin myös kahden vuoden pituiseen metsästyskieltoon ja luovuttamaan metsästyskorttinsa riistanhoitoyhdistykselle. Syyte oli alun perin törkeästä metsästysrikoksesta, missä oli katsottu, että useat sudet olivat myös tosiasiallisesti joutuneet syöttien uhriksi. Tämä jäi kuitenkin käräjäoikeuden mielestä näyttämättä.

10.3.3 Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §

Kalastusrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka kalastaa huomattavassa laajuudessa vastoin kalojen tai rapujen rauhoitusta, pyydyksiä tai alamittaa koskevaa säännöstä. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	2017	2018	2019	2020	2021
Poliisi	8	3	1	2	6
Rajavartiolaitos	1	5	1	1	0
Yhteensä	9	8	2	3	6

Taulukko 6: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat kalastusrikokset 2017–2021.

10.3.4 Metsärikos ja puutavararikos (RL 48 a luku 3 ja 3 b §)

Metsärikoksesta tuomitaan se, joka rikkoo suojametsäaluetta tai suoja-aluetta koskevaa metsälain säännöstä taikka vahingoittaa metsäluonnon monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeää luonnontilaista elinympäristöä. Puutavararikoksesta tuomitaan se, joka EU:n puutavara-asetuksen vastaisesti saattaa markkinoille laittomasti korjattua puutavaraa tai siitä valmistettuja puutuotteita. Metsärikoksen enimmäisrangaistus on kaksi vuotta ja puutavararikoksen kuusi kuukautta vankeutta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Pirkanmaan käräjäoikeus 21.10.2021, Tuomio 21/144447, Asianumero R 21/2590 (lainvoimainen)

Syytteen mukaan vastaaja oli rikkonut suojametsäaluetta koskevaa metsälain nojalla annettua määräystä siten, että hän oli metsälain 10 §:n tarkoittaman noron eteläiseltä reunavyöhykkeeltä hakannut puustoa pois niin, että siihen oli jäänyt ainoastaan 6-7 metriä leveä puustoinen kaista, vaikka leimikko oli suunniteltu siten, että noron reunakaista jäisi yli 20 metrin levyiseksi. Tämän seurauksena noron varressa ollut puusto oli altistunut tuulituholle ja noroelinympäristön varjoisuus on merkittävästi vähentynyt ja pienilmasto muuttunut.

Käräjäoikeus totesi, että riidatonta oli, että noron reuna-alue on ollut nauhoitettu, jotta alueen puustoa ei hakattaisi. Riidatonta oli myös, että alue oli hakattu enemmän kuin olisi pitänyt. Vastaaja oli myöntänyt kaataneensa yhden puun alueelta ennen hakkuuta. Todistaja oli kertonut, ettei vastaajan käyttämällä raivaussahalla voi hakata isoa tukkipuuta. Todistajan mukaan alueen hakkaaminen kielletyiltä alueelta ei ole ollut ostajan intressissä. Hyöty voisi olla myyjän puolella, jotta myyjä saisi enemmän puunmyyntituloja. Käräjäoikeus katsoi, että myyntitulojen määrä ei koko kaupassa ole ollut niin merkittävä, että vastaajalla olisi ollut syytä poistaa nauhoitus. Käräjäoikeus päätyi myös siihen, ettei vastaaja ollut voinut raivaussahalla kaataa puustoa suoja-alueelta. Näyttöä ei näin ollen ollut siitä, kuka tai miten nauhoitus on poistunut siten, että hakkuun toteuttanut. Yhtiö ja sen käyttämä urakoitsija eivät ole olleet tietoisia hakkuun kohteena olleen suoja-alueen nauhoituksesta. Syyte näillä perusteilla hylättiin.

10.3.5 Laittoman saaliin kätkeminen ja törkeä laittoman saaliin kätkeminen (RL 48 a luku 4 ja 4 a §)

Laittomasta saaliin kätkemisestä tuomitaan se, joka kätkee, hankkii, kuljettaa, välittää tai kaupaa metsästysrikoksella tai kalastusrikoksella saatua saalista. Rangaistusasteikko on perustunusmerkistössä sakkoa tai enintään vuosi vankeutta, törkeässä tekemuodossa sakkoa tai enintään kolme vuotta vankeutta.

10.4 Ympäristöön liittyvät rikoslain terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset

Rikoslain 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantaviin rikoksiin sisältyy tekoja, joilla voi olla huomattavia vaikutuksia myös ympäristöön. Säännösten suojeluobjekteina ovat muun muassa ihmisen henki ja terveys sekä omaisuus. Ympäristön osalta voivat tulla sovellettavaksi myös rikoslain edellä mainitut muut rangaistussäännökset. Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavien rikosten yhteismäärä nousi selvästi vuonna 2020 edellisvuosiin verrattuna.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2017	2018	2019	2020	2021
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	13	13	11	28	15
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	2	2	0	4	8
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	0
Eläintaudin leviämisvaaran aiheuttaminen (RL 44:4 a)	6	6	10	7	12
Geenitekniikkarikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos (RL 44:10)	1	0	0	0	0
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	119	127	145	133	133
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	275	269	318	341	368
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44:12 a)	0	0	0	1	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	6	15	3	4	3
Yhteensä	422	432	487	518	539

Taulukko 7: Esitutkintaviranomaisen kirjaamat rikoslain 34 ja 44 luvun terveyttä ja turvallisuutta vaarantavat rikokset 2017–2021.

10.4.1 Terveysrikos, terveyden vaarantaminen ja törkeä terveyden vaarantaminen (RL 44 luku 1 § sekä 34 luku 4 ja 5 §)

Terveysrikoksesta tuomitaan muun muassa se, joka tahallaan tai törkeästä huolimattomuudesta kasvinsuojelulain, kuluttajaturvallisuuslain, kemikaalilain, kosmeettisista valmisteista annetun lain, terveydensuojelulain, elintarvikelain tai vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain vastaisesti valmistaa, käsittelee, tuo, pitää hallussaan, varastoi, kuljettaa, pitää myynnissä, välittää tai luovuttaa tavaraa tai ainetta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta.

Rikoslain 34 luvun 4 §:ssä tarkoitetusta terveyden vaarantamisesta tuomitaan muun muassa se, joka käyttää säteilylähdeä säteilylain vastaisesti, käyttää ydinainetta ydinenergialain vastaisesti tai levittää ympäristöön muuntogeenisiä organismeja geenitekniikkalain vastaisesti siten, että teko on omiaan aiheuttamaan yleistä hengen tai terveyden vaaraa. Rangaistusasteikko on vankeutta vähintään neljä kuukautta ja enintään neljä vuotta. Jos teko aiheuttaa vakavaa hengen tai terveyden vaaraa suurelle ihmismäärälle, tekijä voidaan tuomita törkeästä terveyden vaarantamisesta vankeuteen 2–10 vuodeksi.

Esimerkki tuomiosta vuonna 2021

Rikoslaki 44 luku 1 §; Terveysrikos (RL 36 luku 2 §; törkeä petos, 30 luku 1 §; markkinointirikos, elintarvikelaki 79 §; elintarvikerikkomus, 41 luku 1 §; ampuma-aserikkomus)

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus 21.12.2021, Tuomio 21/155424, R 21/524 (lainvoimainen)

Käräjäoikeudessa oli käsiteltävänä rikosasia, missä vastaaja oli syyllistynyt lukuisiin lainvastaisiin menettelyihin yhtiönsä elintarvikkeisiin liittyvässä toiminnassa mm. seuraavin tavoin:

- Hän oli mm. myydessään lihaa elintarvikkeeksi hallitsemansa yhtiön toiminnassa erehdyttänyt asiakkainaan olleiden elintarvikkeiden vähittäismyyjien, ravintoloiden ja muiden yhteisöjen puolesta toimineita henkilöitä sekä elintarvikkeita ostaneita kuluttajia myymiensä lihojen eläinlajin ja alkuperämaan suhteen,
- Vastaaja oli myös toistuvasti lihapakkausten etiketeissä, ostajille toimittamissaan hinnastoissa ja muussa markkinointimateriaalissa tahallaan ilmoittanut totuudenvastaisesti tai ainakin harhaanjohtavasti lihan olevan lähiruokaa,
- Yhtiön tiloissa ei ollut saanut pakastaa lihaa eikä käsitellä sitä muuten. Yhtiön toiminnassa oli kyseisessä elintarvikehuoneistossa leikattu, jauhettu, sulatettu ja uudelleen pakastettu, pakattu

sekä varastoitu muutenkin kuin pakasteena elintarvikkeena myytäväksi tarkoitettua lihaa yhteensä useita tuhansia kiloja, vaikka tällaiseen menettelyyn ei ollut viranomaisen hyväksyntää. Viranomaiset eivät olleet voineet varmistua laissa säädettyjen hygieniasäännösten täyttymisestä. Näin ollen toiminta oli ollut omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle,

- Vastaaja oli myös toimittanut useille eri toimijoille yhteensä ainakin useita satoja kiloja elintarvikkeeksi tarkoitettua lihaa vastoin viranomaisen antamaa kieltoa. Hän ei ollut myöskään toimittanut lihaa määräysten mukaisesti hävitettäväksi,

Vastaaja tuomittiin käräjäoikeudessa törkeästä petoksesta, markkinointirikoksesta, terveysrikoksesta, elintarvikerikkomuksesta ja ampuma-aserikoksesta yhteiseen 7 kuukauden pituiseen ehdolliseen vankeusrangaistukseen (rangaistusta lievennetty tunnustamisen perusteella) ja 80 euron suuruiseen rikosuhrimaksuun. Lisäksi hänet tuomittiin menettämään rikosentekovälineet valtiolle, maksamaan vahingonkorvauksia asianomistajalle ja hänet määrättiin kolmen vuoden pituiseen liiketoimintakieltoon.

Yhtiö tuomittiin menettämään rikoshyötynä valtiolle 55.000 euroa, menettämään valtiolle rikosentekovälineitä ja vahingonkorvauksiin asianomistajalle

Yhtiön työntekijä tuomittiin avunannosta törkeään petokseen, markkinointirikokseen ja terveysrikokseen neljän kuukauden ehdolliseen vankeusrangaistukseen ja 80 euron rikosuhrimaksuun.

10.4.2 Räjähderikos ja radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44 luku 9–11 ja 12 a §)

Räjähderikoksessa on kyse vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain tai sen nojalla annettujen säännösten rikkomisesta. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kaksi vuotta.

Räjähderikoksia tutkitaan poliisin toimesta vuosittain noin 100–150 ilmoitettua tai poliisin paljastamaa tapausta. Räjähderikos paljastuu tavanomaisesti siten, että poliisi suorittaa koti- tai paikannetsintää toisen epäillyn rikoksen osalta, jolloin etsinnän yhteydessä löytyy myös luvattomia (esim. anastettuja) räjähteitä.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Rikoslaki 44 luku 11; Räjähderikos

Päijät-Hämeen käräjäoikeus 4.2.2021, Tuomio 21/105433, Asianumero R 20/1076 (lainvoimainen)

Vastaaja oli tahallaan vaarallisten kemikaalien ja räjähteiden käsittelyn turvallisuudesta annetun lain vastaisesti pitänyt hallussaan räjähdettä eli dynamiittipatruunaa, joka on ollut yksikköpainoltaan 130 grammaa. Räjähde oli takavarikoitu vastaajan hallusta hänen hallitsemaalleen kiinteistölle tehdyn kotietsinnän yhteydessä. Vastaaja tuomittiin yhteiseen 60 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen räjähdeterikoksesta, huumausainerikoksesta ja ampuma-aserikoksesta sekä 80 euron suuruiseen rikosuhrimaksuun.

10.4.3 Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §

Varomattomasta käsittelystä tuomitaan muun muassa se, joka käyttää, käsittelee tai säilyttää ampuma-asetta, tulta tai räjähdettä, terveydelle tai ympäristölle vaarallista kemikaalia taikka radioaktiivista ainetta siten, että teko on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle tai omaisuudelle. Rangaistusasteikko on sakkoa tai vankeutta enintään kuusi kuukautta. Poliisin esitutkintaan tulee vuosittain noin 200–400 epäiltyä varomaton käsittely rikosta.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Rikoslaki 44 luku 12; Varomaton käsittely

Länsi-Uudenmaan käräjäoikeus 13.1.2021, tuomio 21/101281, Asianumero R 20/2711. (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli laiminlyönyt olla huolellinen tulipalon välttämiseksi ja laiminlyönyt noudattaa riittävää huolellisuutta ja erityistä varovaisuutta tulta käsitellessään. Vastaaja oli sytyttänyt avotulen kulottaakseen alapihan nurmikon. Tuli oli karannut hallinnasta tuulen mukana ojan yli vastaajan navettarakennukseen, joka oli palanut kokonaan. Navetassa oli ollut henkilöauto sekä työvälineitä. Kaikki navetassa ollut omaisuus oli tuhoutunut palossa. Pelastuslaitos on saanut palon sammuamaan sekä estettyä palon leviämisen metsään ja muihin kiinteistöihin.

Vastaaja tuomittiin varomattomasta käsittelystä 25 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja 40 euron suuruiseen rikosuhrimaksuun.

10.4.4 Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §

Vaarallisten aineiden kuljetusrikoksesta tuomitaan se, joka rikkoo tunnusmerkistössä määritellyllä tavalla vaarallisten aineiden kuljetuksesta annetun lain säännöksiä siten, että menettely on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen hengelle tai terveydelle taikka vaaraa toisen omaisuudelle. Viranomaisten tietoon tapauksia on tullut vuosittain muutamasta alle kaksikymmeneen.

10.5 Vesilain vastaiset menettelyt

Vesilakia koskevat rangaistussäännökset on koottu lain 16 lukuun. Rangaistavia tekoja ovat *vesilain luparikkomus ja vesilain rikkominen*, ellei rikoslaissa ole teosta säädetty ankarampaa rangaistusta. Luparikkomuksena pidetään muun muassa luvanvaraiseen vesitaloushankkeeseen ryhtymistä ilman lupaviranomaisen myöntämää lupaa, vesilain rikkominen koskee muun muassa veden juoksun tai vesistöissä kulun estämistä tai ilmoitusvelvollisuuden laiminlyömistä.

Vesilain rangaistussäännökset, 16 luku 2–3 §	2017	2018	2019	2020	2021
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	3	5	4	5	3
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	6	10	8	12	8
Yhteensä	9	15	12	17	11

Taulukko 8: Poliisin kirjaamien vesilaissa rangaistavaksi säädettyjen rikosten määrä 2017–2021.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Vesilaki 16 §; Vesilain rikkominen

Oulun käräjäoikeus 30.8.2021, Tuomio 21/135409, Asianumero R 21/2229 (lainvoimainen)

Vastaaja oli hankkeesta vastaavana, huolimattomuudestaan laiminlyönyt ilmoittaa valtion valvontaviranomaiselle muusta kuin vähäiseksi katsottavasta vesilain mukaisesta ojitustoimenpiteestä vähintään 60 vuorokautta ennen toimenpiteeseen ryhtymistä taikka toimenpiteen aikana. Vastaaja oli työskennellyt yhtiössä työpäällikkönä ja yhtiön puolesta johtanut toimintaa yhtiön omistamalla kiinteistöllä. Tapahtumapaikalla oli kesäkuussa 2019 aloitettu (ja syksyyn 2019 jatkettu) kaivinkoneella kaivuutyö tien vieressä liittyen yhtiön muihin toimenpiteisiin. Ympäristötarkastajan suorittamassa tarkastuksessa oli havaittu, että kuivatusoja oli kaivettu noin 150 metrin matkalta ja että oja oli ollut noin 2-3 metriä leveä ja syvimmillään noin 4 metriä. Yhtiötä ei ollut kuitenkaan tuolloin kielletty toimenpiteen jatkamisesta. Yhtiölle oli asetettu sittemmin 31.1.2020 toimenpidekehoitus olla siirtämättä / käyttämättä paikalta kaivettuja maa-aineksia, mitä kehoitusta on noudatettu. Vastaaja tuomittiin vesilain rikkomisesta 12 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

10.6 Muita lakeja koskevat rikokset

Ympäristöä välittömästi koskevia tai sitä sivuavia rangaistussäännöksiä on edellä esiteltyjen rangaistussäännösten lisäksi lukuisia. Esimerkiksi jätelain 147 §, ympäristönsuojelulain 225 §, kalastuslain 118 §, maastoliikennelain 25 §, luonnonsuojelulain 58 §, maa-aineslain 17 § ja kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain 7 § sisältävät kukin rangaistussäännöksen. Näitä erityissäännöksiä koskevien vähäisten rikkomusten lukumäärä on selvästi suurempi kuin rikoslaissa tarkoitettujen ympäristö- ja luonnonvararikosten. Taulukossa 9 on esitettyä edellä mainittujen rikkomusten osalta esitutkintaviranomaisten tietoon tulleet tapaukset vuosina 2017 – 2021. Jätelain rikkomisia kirjattiin viime vuonna yhteensä 187 kappaletta. Vuonna 2021 kirjattiin kalastusrikkomuksia yhteensä 362 kappaletta. Rangaistussäännöksiä yksittäin tarkastellen muutamien nimikkeiden nimikkeet eivät ole ajankohtaistuneet juuri koskaan. Tällaisia ovat esimerkiksi kemikaalirikkomus, rakennussuojelurikkomus ja muinaismuistorikkomus. Hyvin harvoin sovellettuja rangaistussäännöksiä ei ole sisällytetty alla olevaan taulukkoon.

Muita lakeja koskevat rikokset	2017	2018	2019	2020	2021
Jätelain rikkominen	160	163	174	219	187
Kalastusrikkomus	485	566	430	506	362
Maastoliikenne-rikkomus	280	260	174	160	195
Luonnonsuojelurikkomus	28	21	27	45	40
Maa-ainesrikkomus	7	8	4	3	3
Kalastuksesta Tornionjoen kalastusalueella annetun lain rikkominen	0	0	0	0	0
Ympäristönsuojelulain rikkominen	14	18	28	13	16
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	419	421	325	374	378
Rakentamisrikkomus	28	23	42	33	23
Rakennussuojelurikkomus	0	0	0	0	2
Muinaismuistorikkomus	3	1	0	1	1
Metsästysrikkomus	63	90	106	102	115
Metsärikkomus	12	22	25	90	63
Metsästyslain säännösten rikkominen	176	173	129	188	166
Yhteensä	1675	1766	1464	1734	1551

Taulukko 9: Esitutkintaviranomaisen kirjaamia muita ympäristöä koskevia rangaistavaksi säädettyjä rikoksia 2017–2021.

[Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021](#)

Laki vaarallisten aineiden kuljetuksesta 19 §; Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus

Etelä-Pohjanmaan käräjäoikeus 9.11.2021, Tuomio 21/147414, Asianumero R 21/1157 (lainvoimainen)

Vastaaja oli jättänyt kuljettajana toimiessaan tahallaan tai ainakin huolimattomuudesta varmistamatta sen, että ajoneuvo vastaa kysymyksessä olevaa kuljetusta sekä on asianmukaisesti kuormattu, eikä hän ollut huolehtinut, että kuljetus suoritetaan voimassa olevien säännösten ja määräysten mukaisesti. Vastaaja ei ollut varmistanut, että Liikenne- ja viestintäviraston määräyksessä määrättyjä vaarallisten aineiden määrärajoituksia kuljetusyksikköä kohti ei oltu ylitetty eikä sitä, että ajoneuvolle ja säiliöajoneuvon säiliöille määrättyt suurlipukkeet ja merkinnät olivat kiinni-

tetyt. Vastaajalla oli ollut kuljettamaansa ajoneuvoon liitettyssä puoliperävaunussa kyydissä yhteensä 321 kilogrammaa vaarallista ainetta (UN1263), jonka kuljetuksen vapaaraja on 20 kilogrammaa. Yhteensä vaarallisia aineita oli kyydissä 357 kilogrammaa. Vastaajan kuljettamasta ajoneuvosta puuttuivat vaadittavat varoituskilvet. Vastaaja tuomittiin vaarallisten aineiden kuljetusrikkomuksesta 15 päiväsakon suuruiseen rangaistukseen.

Metsästyslaki 74 §; Metsästysrikkomus

Keski-Suomen käräjäoikeus 16.12.2021, Tuomio 21/154739, Asianumero R 21/180 (lainvoimainen)

Vastaajat olivat järjestäneet muun hirvieläimen kuin metsäkauriin metsästyksen ilman metsästyksen johtajaa. Vastaajat olivat tapahtuneen kauriinmetsästyksen jälkeen ampuneet hirviemän ja -vasan, vaikka metsästys oli tapahtunut ilman metsästyksenjohtajaa. Vastaajat tuomittiin kumpikin 15 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

Luonnonsuojelulaki 58 §; Luonnonsuojelurikkomus

Pohjanmaan käräjäoikeus 10.03.2021, Tuomio 21/110686 , Asianumero R 20/1010 (ei lainvoimaisuustietoja)

Syyteen mukaan vastaaja oli ilman toimivaltaisen ELY-keskuksen myöntämää luonnonsuojelulain 49 §:ssä tarkoitettua poikkeuslupaa ostanut ja pitänyt hallussaan seuraavia lintudirektiivin artiklassa I tarkoitettujen lintulajien täytettyjä yksilöitä: pilkkasiipi 2 yksilöä, kaakkuri, merimetso, ruokki, kuovi, mustakurkku-uikku, leveäpyrstökihi, kalatiira 2 yksilöä, riskilä, pikkukäpylintu ja taivaanvuohi.

Vastaaja oli myös ilman toimivaltaisen ELY-keskuksen myöntämää luonnonsuojelulain 49 §:ssä tarkoitettua poikkeuslupaa ostanut ja pitänyt hallussaan ja ilman Suomen ympäristökeskuksen myöntämää Neuvoston asetuksen Nro 338/97 artiklassa 8 tarkoitettua lupaa tai todistusta ostanut seuraavat lintudirektiivin artiklassa I ja Neuvoston asetuksen Nro 338/97 liitteessä A tarkoitettujen lintulajien täytetyt yksilöt: tuulihaukka 3 yksilöä, kanahaukka 2 yksilöä, ruskosuohaukka, suopöllö, varpushaukka, hiirihaukka, sarvipöllö ja piekana. Vastaaja oli ostanut yksilöt 28.3.2016 ja ne oli takavarikoitu hänen hallustaan 7.2.2019. Vastaaja tuomittiin luonnonsuojelurikkomuksesta 15 päiväsakkoon, menettämään linnut valtiolle ja korvaamaan myyjän kanssa yhteisvastuullisesti 1.000 euroa. Myyjän osalta syyteoikeus oli vanhentunut jo ennen syyteen nostamista.

Maankäyttö- ja rakennuslaki 185 §; Rakentamisrikkomus

Kanta-Hämeen käräjäoikeus 26.10.2021, Tuomio 21/145146, Asianumero R 21/1508 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli ilman maankäyttö- ja rakennuslain edellyttämää lupaa aloittanut rakentamisen tai ryhtynyt muuhun toimenpiteeseen vastoin tätä lakia. Vastaaja oli antanut toimeksiannon maansiirtotöille omistamallaan rakennuspaikalla. Rakennuspaikalle ei ollut myönnetty rakennuslupaa eikä maisematyölupaa maansiirtotöiden tekemiseksi. Vastaaja tuomittiin menettelystään 20 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen.

Ympäristönsuojelulaki 225 §; Ympäristönsuojelulain rikkominen

Itä-Uudenmaan käräjäoikeus 18.8.2021, Tuomio 21/133506, Asianumero R 21/1347 (lainvoimainen)

Vastaaja oli laiminlyönyt ympäristönsuojelulain 118 §:n mukaisen ilmoitusvelvollisuuden jättämällä meluilmoituksen tekemättä melua aiheuttavasta tilapäisestä toiminnasta yhtiön toiminnassa järjestetystä tapahtumasta. Vastaaja oli toiminut yhtiön puolesta sopiessaan konsertin järjestämisestä yhtiön pitämän ravintolan toimesta järjestetyssä musiikkitapahtumassa. Ilmoitus tapahtumasta olisi pitänyt tehdä 30 vuorokautta ennen ko. ajankohtaa. Musiikkitapahtumasta/konsertista on kuulunut voimakasta, laajalle ulottuvaa ääntä. Konsertista lähtevät äänet ovat kuuluneet noin 600-700 metrin päähän selvästi ja myös muiden kuin konserttia kuuntelemassa olevien ihmisten luonnolliseen ääniympäristöön. Ilmoituksen tekemättä jättämisellä yhtiö oli säästänyt 1.140 euroa meluilmoituksen käsittelymaksua (mikä Sipoon kunnalta oli jäänyt saamatta) ja mahdolliset melunmittauksesta aiheutuneet kulut, arviolta 600 euroa. Vastaaja tuomittiin 20 päiväsakon suuruiseen sakkorangaistukseen ja yhtiö menettämään rikoksella saatu hyöty 1.140 euroa valtiolle.

Metsälaki 18 §; Metsärikkomus

Pohjois-Savon käräjäoikeus 22.1.2021, tuomio 21/102497, Asianumero R 20/1477 (ei lainvoimaisuustietoja)

Vastaaja oli toimiessaan hakkuuoikeuden haltijan palveluksessa hankintaesimiehenä ja tässä asemassa metsän hakkaajan edustajana, törkeästi huolimattomuudesta tehnyt metsän monimuotoisuuden kannalta 10 §:n 2 momentissa tarkoitettuun erityisen tärkeään elinympäristöön kohdistuvan hoito- tai käyttötoimenpiteen 10 a §:n vastaisesti. Vastaaja oli laatinut aiotusta hakkuusta metsänkäyttöilmoituksen, joka oli sisältänyt 0,64 hehtaarin suuruisen hakattavan kuvion,

joka oli rajoittunut metsien monimuotoisuuden kannalta erityisen tärkeänä pidettävään pienve-
teen eli puroon ja sen välittömään lähiympäristöön, jonka ominaispiirteitä olivat olleet veden lä-
heisyydestä ja puu- ja pensaskerroksesta johtuvat erityiset kasvuolosuhteet ja pienilmasto. Vas-
taaja oli laiminlyönyt huolehtia siitä, että hakkuussa huomioidaan edellä mainittu puro ja sen väli-
tön lähiympäristö siten, että puron alue jätetään hakkaamalla puuston keskipituutta vastaavalta
etäisyydeltä purosta tai muutoin suoritetaan siten, että puro ja sitä ympäröivän alueen erityispiir-
teet säilyvät. Vastaaja ei ollut hakattavaa hakkuukuviota suunnitellessaan ja sitä maastoon mer-
kittäessä huolehtinut siitä, että hakkuun ulkopuolelle rajattava alue olisi riittävän selkeästi mer-
kitty, esimerkiksi maastoon laitettavin nauhoituksin tai muulla selkeästi havaittavalla tavalla. Me-
nettelyn seurauksena alueella suoritettu avohakkuu oli ulottunut keskimäärin 7 metrin etäisyy-
delle puron reunaan saakka ja tältäkin alueelta on puustoa poistettu osittain. Hakkuu ja sen jäl-
keinen viljelytyö oli kohdistunut n. 0,3 hehtaarin alueelle puron ja sen välittömän lähiympäristön
alueelle. Puron välittömässä lähiympäristössä puuston keskimääräinen pituus on ollut n. 16 met-
riä, joten puron viereen olisi tullut jättää vähintään n. 16 metrin levyinen hakkaamaton suojavyö-
hyke. Hakkuu oli suoritettu lisäksi siten, että se oli ulottunut metsänkäyttöilmoituksessa ilmoite-
tun hakkuukuvion ulkopuolelle noin 0,15 hehtaarin suuruisena alueena. Menettelyn seurauksena
edellä mainitulla suojavyöhykkeeksi tarkoitettulla alueella oli tehty metsälain 10 a § 3 momentin
vastaisesti uudistushakkuu, minkä seurauksena puro ja sen välitön lähiympäristö oli menettänyt
sen tyypilliset ominaispiirteensä. Puron ympäristöön jätetty liian kapea suojavyöhyke on lisäksi
lisännyt alueella tuuli- ja myrskytuhoriskejä, jolloin suojavyöhykkeeltä oli voinut myöhemmin kaa-
tua puita, mikä oli ollut omiaan lisäämään alueen ominaispiirteiden tuhoutumista. Vastaaja tuo-
mittiin metsärikkomuksesta 30 päivän suuruiseen sakkorangaistukseen. Metsän omistaja tuomit-
tiin menettämään laittomasta menettelystä saatu hyöty 2 543,50 euroa valtiolle.

10.6.1 Jätelain rikkominen

Suurin osa ympäristöviranomaisten tai kansalaisten ilmoituksista, jotka on kirjattu jätelain rikko-
miseksi, on todennäköisesti roskaamistapauksia tai jätteiden hylkäämistä tai hallitsematonta kä-
sittelyä. Yksityishenkilöt tai yritykset ovat laiminlyöneet velvollisuutensa huolehtia omista jätteis-
tään ja jätteet (esimerkiksi kotitalousjätteet, huonekalut, kodinkoneet tai rakennusjätteet) on hy-
lätty metsiin tai muihin paikkoihin, jonne ne eivät kuulu. Siivoamisesta aiheutuu yhteiskunnalle ja
joskus myös yksityisille kiinteistönomistajille kuluja.

Esimerkki tuomiosta oikeudessa vuodelta 2021

Jätelaki 147§; jätelain rikkominen

Satakunnan käräjäoikeus 6.10.2021, Tuomio 21/141744, Asianumero R 20/2629 (lainvoimainen)

Vastaaja oli rikkonut jätelain 13 §:n 1 momentin mukaista kieltoa hylätä tai käsitellä jätettä hallitsemattomasti sekä jätelain 72 §:n mukaista roskaamiskieltoa heittämällä huonekaluja ja muuta tarpeettomaksi jäänyttä koti-irtaimistoa ympäristöön siten, että siitä voi aiheutua epäsiisteyttä, maiseman rumentumista tai viihtyisyyden vähentymistä. Kunnalle oli edellä kerrottujen jätteiden siivouksesta ja asianmukaisesta käsittelemisestä aiheutunut 315,70 euron suuruinen taloudellinen vahinko. Jätelain rikkomisesta tuli 20 päiväsakon suuruinen sakkorangaistus ja kunnalle vahingonkorvausta 315,70 euroa.

Jätelaki 147§; jätelain rikkominen

Pirkanmaan käräjäoikeus 17.12.2021, tuomio 21/155077, R 21/3621 (lainvoimainen)

Vastaaja oli lastannut merikonttiin metallipitoista jätettä, jonka oli dokumentteihin merkinnyt ns. vihreäksi jätteeksi eikä viennillä siten ollut EU jätteen siirtoasetuksen mukaista jätesiirtolupaa. Jäte oli tarkoitus toimittaa hyödynnettäväksi Pakistaniin. Kontti pysäytettiin ja tarkastettiin Belgiassa, jolloin todettiin, että jäte ei vastannut asiakirjoissa kuvattua jätettä eikä myöskään täyttänyt ns. vihreälle jätteelle asetettuja vaatimuksia. Kontti palautettiin Suomeen ja tarkastettiin myös Suomessa. Tarkastuksessa todettiin, että kyseinen jäte sisälsi erilaisia sähkölaitteistojen purettuja osia sellaisenaan ja sen vienti olisi siten edellyttänyt jätesiirtolupaa. Jäte-erä ei selvitysten perusteella sisältänyt vaarallisia jätteitä.

Vastaaja tuomittiin jätelain 147§ 18 kohdan sekä jätteen siirtoasetuksen (EY) N:o 1013/2006 rikkomisesta 10 päiväsakon rangaistukseen.

10.6.2 Havaitut öljypäästöt ja määrätyt öljypäästömaksut

Rajavartiolaitoksen suorittama alusöljypäästöjen valvonta ulottuu Suomen merialueiden ja talousvyöhykkeen lisäksi Suomenlahdella Viron ja Pohjanlahdella Ruotsin merialueille. Alusöljypäästövalvonnan yhteydessä aluemerellä ja talousvyöhykkeellä verekseltään havaitut öljypäästöt saadaan tehokkaasti todennettua sekä saatettua päästön aiheuttaja hallinnollisen öljypäästömaksusääntelyn piiriin. Valvontaa suoritetaan Rajavartiolaitoksen Dornier-lentokoneilla merialueilla lähes päivittäin.

Rajavartiolaitos osallistuu kansainväliseen yhteistyöhön Itämeren alueen merellisen ympäristön suojelukomission (HELCOM) yhteisesti sovittujen periaatteiden mukaisesti. Edellä mainittu yhteistyö öljypäästöjen havaitsemiseksi on käytännön tasolla osoittanut toimivuutensa. Vilkkaimpia laivareittejä valvotaan yhteistyössä etenkin Ruotsin ja Viron kanssa. Päästövalvonnassa kansainvälinen rajat ylittävä yhteistyö on tärkeää erityisesti kapealla Suomenlahdella, jossa laivat

kulkevat Viron ja Suomen talousvyöhykkeiden rajalla. Suomi osallistuu aktiivisesti myös kansainvälisiin valvontaoperaatioihin, joissa ennalta määriteltyä merialuetta tarkkaillaan tehostetusti usean maan valvontalentokoneen voimin.

Sekä Suomen, Ruotsin että Viron valvontalentokoneissa on ympäristövalvontalaitteet, joilla meriliikennettä voidaan seurata myös huonolla säällä ja pimeässä. Sivukulmatutkalla voidaan havaita öljypäästöjä jopa kymmenien kilometrien päästä valvontakoneen lentoreitistä. Koneissa on myös alusten tunnistamiseen soveltuvat laitteistot. Euroopan meriturvallisuusvirasto (EMSA) satelliittikuvapalvelun kautta saatiin myös satelliittikuvia epäillyistä öljypäästöistä.

Vuoden 2021 aikana Rajavartiolaitoksen tietoon tuli 22 varmistettua öljypäästöä, kun vuonna 2020 tietoon tulleita tapauksia oli 39 Suomen merialueilla. Valtaosa havaituista päästöistä tapahtui sataman tai rannikon tuntumassa, ja ne olivat määrältään pieniä. Öljypäästövalvonnan painopistealueet ovat talousvyöhyke ja aluemerä. Näillä alueilla tapahtuneet öljypäästöt ovat viimevuosien tapaan pysyneet vähäisinä.

Vuonna 2021 aloitettiin 1 uusi hallinnollinen öljypäästötutkinta öljypäästömaksun edellytysten selvittämiseksi ja se saatiin päätökseen 2022. Öljypäästömaksupäätöksiä tehtiin yksi ja päätöksellä määrättiin ulkomaiselle alukselle 28 064 euron suuruinen öljypäästömaksu. Tutkinta-aikojen pidentymiseen on vaikuttanut osaltaan se, että öljypäästöistä otettuja alus- ja merinäytteitä on lähetetty Keskusrikospoliisin rikosteknisestä laboratoriosta Ruotsiin analysoitaviksi.

10.6.3 Alusöljypäästöjen esitutkinta

Rajavartiolaitoksen ja Poliisihallituksen välisen yhteisymmärrysmuistion mukaisesti alusöljypäästöjen esitutkintavastuut siirrettiin poliisilta Rajavartiolaitokselle vuoden 2011 alusta lukien. Yhteisymmärrysmuistiolla toimivaltaiset esitutkintaviranomaiset sopivat esitutkintavastuun siirtämisestä aluevesillä ja Suomen talousvyöhykkeellä Rajavartiolaitokselle. Poliisi suorittaa kuitenkin alusöljypäästöjen esitutkinnan sisävesialueilla sekä myös niissä tapauksissa, joissa esitutkintatoimenpiteiden laatu tai laajuus sitä edellyttää tai poliisi vaatii esitutkintaa siirrettäväksi itselleen esimerkiksi muuhun vakavaan rikokseen olevan liitynnän johdosta. Toimintavuonna ei tullut yhtään pyyntöä esitutkinnan siirtämisestä poliisille.

Rajavartiolaitoksessa alusöljypäästöjen esitutkinta, kuten myös öljypäästömaksua koskeva hallinnollinen tutkinta, on keskitetty Länsi-Suomen merivartiostoon. Merelliseen ympäristörikosten esitutkintaa suorittavat aihealueeseen erikoistuneet tutkinnanjohtaja ja tutkija. Suomenlahden merivartiosto ja Vartiolentolaivue tukevat Länsi-Suomen merivartiostoa myös alusöljypäästöjen esitutkintaan liittyvissä toimenpiteissä.

Toimintavuonna 2021 ei aloitettu yhtään alusöljypäästöön liittyvää ympäristön turmelemisesta koskevaa esitutkintaa. Ympäristörikkomuksina tutkittiin 8 tapausta, joista seuraamuksena annettiin 4 huomautusta. Muiden tapausten osalta tutkinta on päätetty päästön vähäisyyden perusteella tai asian esitutkinta keskeytettiin, koska epäiltyä päästön lähdeä ei kyetty osoittamaan.

10.7 Ympäristörikosten määrästä syyttäjillä ja tuomioistuimissa

Syyttäjälaitoksen tilastojen mukaan ympäristö- ja luonnonvararikoksia (jatkossa ympäristörikkomia) on vuosittain saapunut syyttäjille seuraavasti.

Ympäristörikkokset	2017	2018	2019	2020	2021
Ympäristön turmeleminen RL 48 luku 1 §	79	91	71	77	85
Törkeä ympäristön turmeleminen RL 48 luku 2 §	3	10	7	3	9
Ympäristörikkomus RL 48 luku 3 §	32	34	30	37	26
Tuottamuksellinen ympäristön turmeleminen RL 48 luku 4 §	0	2	0	3	0
Luonnonsuojelurikos RL 48 luku 5 §	20	17	19	20	19
Rakennussuojelurikos RL 48 luku 6 §	1	1	1	1	1
Yhteensä	135	155	128	141	140

Taulukko 10: Syyttäjille 2017–2021 saapuneet ympäristörikokset sekä –rikkomukset.

Rikoslain luonnonvararikokset	2017	2018	2019	2020	2021
Metsästysrikos RL 48 a luku 1 §	36	32	39	37	36
Törkeä metsästysrikos RL 48 a luku 1 a §	5	9	7	7	8
Kalastusrikos RL 48 a luku 2 §	4	4	1	0	3
Metsärikos RL 48 a luku 3 §	0	1	0	4	2
Laiton Etelämanneralueen mineraaliesiintymään kajoaminen RL 48 a luku 3 a §	0	0	0	0	0
Puutavararikos RL 48 a luku 3 b	0	0	0	0	0
Laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 §	0	0	0	0	0
Törkeä laittoman saaliin kätkeminen RL 48 a luku 4 a §	0	0	0	0	0
Yhteensä	45	46	47	48	49

Taulukko 11: Syyttäjille 2017–2021 saapuneet luonnonvararikokset.

Terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikoksia	2017	2018	2019	2020	2021
Terveysrikos RL 44 luku 1 §	6	5	7	8	6
Terveyden vaarantaminen (RL 34:4)	1	1	0	1	1
Törkeä terveyden vaarantaminen (RL 34:5)	0	0	0	0	0
Eläintaudin leviämiskaavan aiheuttaminen (RL 44:4 a)	0	1	2	1	1
Geenitekniikkarikos (RL 44:9)	0	0	0	0	0
Ydinenergian käyttörikos (RL 44:10)	1	0	0	0	0
Räjähderikos RL 44 luku 11 §	49	70	42	47	40
Varomaton käsittely RL 44 luku 12 §	53	59	63	59	63
Radioaktiivisen aineen hallussapitorikos (RL 44:12 a)	0	0	0	0	0
Vaarallisten aineiden kuljetusrikos RL 44 luku 13 §	0	4	5	1	5
Yhteensä	110	140	119	117	116

Taulukko 12: Syyttäjille 2017–2021 saapuneet terveyttä ja turvallisuutta vaarantavia rikokset.

Vesilain rangaistussäännökset	2017	2018	2019	2020	2021
Vesilain luparikkomus VL 16 luku 2 §	3	1	1	2	1
Vesilain rikkominen VL 16 luku 3 §	0	0	3	3	3
Yhteensä	3	1	4	5	4

Taulukko 13: Syyttäjille 2017–2021 saapuneet vesilain rangaistussäännökset.

Muita lakeja koskevat rikokset	2017	2018	2019	2020	2021
Jätelain rikkominen	21	22	12	24	25
Kalastusrikkomus	18	17	12	21	12
Maastoliikenne-rikkomus	10	9	4	4	3
Luonnonsuojelurikkomus	10	0	4	9	6
Metsästysrikkomus	11	16	13	0	0
Metsärikkomus	4	10	4	0	0
Ympäristönsuojelulain rikkominen	2	2	7	3	5
Vaarallisten aineiden kuljetusrikkomus	2	2	5	5	2
Rakentamisrikkomus	16	8	12	14	6
Maa-ainesrikkomus	1	0	4	3	2
Yhteensä	95	86	77	83	61

Taulukko 14: Syyttäjille 2017–2021 saapuneet muut ympäristöä koskevat rangaistavaksi säädetty rikokset.

Syyttäjät nostivat vuonna 2021 syytteen rikoslain 48 luvun mukaisissa rikoksissa 79 kertaa eli 58,09 % tapauksista. Syyteharkinta-aika oli keskimäärin 5,95 kuukautta. Rikoslain 48a luvun mukaisissa rikoksissa syytteitä nostettiin 37 kappaletta, mikä vastasi 74,00% tapauksista. Näissä syyteharkinta-aika oli keskimäärin 6,18 kuukautta.

Vuosi	Tuomittu syytteen mukaisesti	Syyte hylätty kokonaan tai osittain	Hylkäämisprosentti	Kaikki ratkaisut
2017	113	37	24,67 %	150
2018	157	41	20,71 %	198
2019	135	49	26,63 %	184
2020	118	35	22,88 %	153
2021	138	48	25,81 %	186

Taulukko 15: Ympäristö- ja luonnonvararikosten kokonaan tai osittain hylättyjen syytteiden lukumäärien ja prosentiosuuksien kehitys 2017–2021.

Keskimääräinen sakkorangaistus rikoslain 48 luvun 1 §:n rikoksesta on viime vuosina ollut noin 50 päiväsakkoa.²²

10.8 Esitutkintaviranomaisen tietoon tulleet sekä syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikkokset

Kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä on seurannut ympäristörikollisuutta jo vuodesta 1997 alkaen. Ympäristörikkoksia koskevat rangaistussäännökset on koottu Suomessa rikoslakiin siltä osin, kun teosta voi seurata vankeusrangaistus. Lievempiä rangaistussäännöksiä on lisäksi useissa muissa laeissa. Tämä vaikuttaa ympäristörikosten seurantaan kuin myös se, mitkä rikokset määritellään ympäristörikkoksiksi. Lainsäädännössämme on säädetty rangaistaviksi useita tekoja, jotka sivuavat myös ympäristöasioita. Kaikkia ympäristöön liittyviä laiminlyöntejä ja rikoksia on siten vaikea ottaa seurannassa huomioon. Tässä raportissa seurataan pääsääntöisesti rikoslaissa rangaistavaksi määriteltyjä ympäristörikkoksia.

Poliisi yleisviranomaisena tutkii kaikenlaisia ympäristörikkoksia. Poliisilta syyteharkintaan siirtyneet ympäristörikkokset ovat pääasiassa ympäristön pilaantumiseen liittyviä rikoksia. Rikokset liittyvät jätteiden säilyttämiseen tai jätteiden hävittämiseen. Usein kyse on liiketoiminnassa tapahtuneesta ympäristörikkoksesta, jossa motiivina on ollut kustannusten säästäminen.

Tullin tutkimat tapaukset vuonna 2021 ovat pääasiassa olleet ympäristön turmelemisia, luonnonsuojelurikoksia, jätelain rikkomisia, vaarallisten aineiden kuljetusrikkomuksia sekä eläinten salakuljetukseen liittyviä tapauksia.

Rajavartiolaitoksen kirjaamien ympäristö- ja luonnonvararikosten määrä on kokonaisuutena laskenut edelliseen vuoteen verrattuna. Alusöljypäästöjä koskevia ympäristön turmelemisrikkoksia ei toimintavuonna kirjattu lainkaan ja myös päästöjä koskevien ympäristörikkomusten määrä kääntyi laskuun. Edelleen myös törkeiden metsästysrikosten ja kalastusrikkomusten määrät kääntyivät laskuun. Sen sijaan Rajavartiolaitoksen paljastamien perusmuotoisten metsästysrikosten määrä kasvoi.

²² Tilastokeskuksen tilastot.

11 Loppuarviointi

Luonto- ja ympäristöarvojen merkitys ja niiden suojeleminen ovat viime aikoina korostuneet johtuen osaltaan yhteiskunnallisesta keskustelusta, joka liittyy kysymyksiin ilmastonmuutoksesta ja alkuperäisen monimuotoisen luonnon ja eliöstön uhanalaisuuden lisääntymisestä. Onkin odotettavissa, että lähiaikoina tullaan antamaan uutta tiukempaa sääntelyä, joka tuo lisää kustannuksia muun muassa päästöjen vähentämisen sekä jätteiden ja maa-ainesten käsittelyn muodossa. Tämän johdosta ympäristörikokset, joissa pyritään välttämään päästöjen ja jätteiden asianmukaisesta käsittelystä aiheutuvia lisääntyviä kustannuksia sekä vaadittavia suojeleinvestointeja, ovat vaarassa muodostua toimijoille yhä tuottoisammaksi rikoshyödyksi. On todennäköistä, että viranomaisten tietoon tuleva ympäristörikollisuus tulee lähivuosina lisääntymään viranomaisten toiminnan tehostumisen ja tiukentuneen sääntelyn takia.

Törkeät ympäristön turmelemisen tekemuodot toteutetaan tyypillisesti liiketoiminnan yhteydessä. Ympäristön turmelemiset liittyvät yleensä jätteiden, jätemaan ja erilaisten kemikaalien säilytykseen, käsittelyyn tai maastoon dumpaamiseen sekä luvattomaan maa-ainesten ottotoimintaan tai maa-ainesten käsittelyyn ja säilyttämiseen. Ympäristön turmelemisia on ilmennyt muun muassa lietalannan, eläinten ruhojen ja hävitykseen menevän sadon käsittelyssä. Liiketoiminnassa tapahtuville ympäristön turmelemisille on tyypillistä, että niihin liittyy merkittäviä rikoshyötyjä, aiheutettuja vahinkoja sekä huomattavia ennallistamiskustannuksia.

Ympäristörikosten vakavuutta arvioitaessa huomioon otetuksi tulevat ensisijaisesti ympäristöarvot, mitkä ovatkin ympäristölainsäädännön ensisijaisia suojeleminen kohteita. Ympäristörikosten vakavuutta ja ympäristöarvojen merkitystä arvioitaessa voitaisiin nykyistä enemmän painottaa rikoksella aiheutettujen ympäristövahinkojen korjaamiseen vaadittavien kustannusten, mahdollisten ennallistamiskulujen määrää. Ennallistamiskulut saattavat vähäisiltäkin tuntuvissa ympäristörikoksissa nousta suuriksi, mikä ilman niiden huomioon ottamista voi vääristää eri rikoslajien keskinäistä vertailua ja johtaa suhteellisuusperiaatteesta poikkeavaan muiden rikoslajien lievempään oikeuskäytäntöön. Toisaalta, rikosten vakavuutta arvioitaessa tulisi huomioida, että niin sanottu ennallistaminen ei palauta ympäristöä lähtötilanteeseen eikä tee aikaisemmin eli ennen lainvastaista tekoa koskemattomasta luonnosta koskemattomaa.

Kiertotalousteknologiaan liittyvä rikollinen toiminta tulee lähivuosina kasvamaan. Läntisen Euroopan maissa on jo ollut rikostutkinnassa muun muassa biopolttoaineisiin liittyviä tapauksia. Järjestäytyneet rikollisuus hakeutuu sellaisille yhteiskunnan alueille, josta on saatavissa mahdollisimman suuret rikoshyödyt.

Ympäristörikoksia koskevan tilannekuvan perusteella korostuvat valvonta- ja esitutkintaviranomaisten keskinäisen yhteistyön sujuvuus, rikosten ennalta estäminen ja paljastaminen, rikoshyödyn pois ottaminen, tiedottaminen sekä kansallisen ympäristörikostorjunnan strategian ja toimenpideohjelman toteuttaminen. Ympäristörikostorjunnan strategian toimeenpanotyöryhmä jatkaa hyväksi havaittua toimintaansa ja päivittää ohjelmaansa säännöllisesti.

Ympäristövalvontaviranomaisilla on keskeinen rooli ympäristönsuojelun ja -valvonnan kehittämisessä ja tätä kautta ympäristörikosten ennalta estämisessä. Valvontaviranomaisten ennalta estävässä työssä onnistuminen vähentää esitutkintaviranomaisten tutkintaan tulevien ympäristörikosten määrää. Viranomaisten yhteistoiminnan kehittämisessä korostuu alueellisten yhteistyöryhmien aktiivinen toiminta. Poliisissa on toiminnassa ympäristörikosten osalta poliisilaitosten aluetyöryhmät, jotka ovat edesauttaneet viranomaisyhteistyötä sekä muodostamaan ympäristörikosten tilannekuvaa Suomessa. Hyvällä alueellisella yhteistyöllä pyritään reagoimaan lainvastaisiin menettelyihin tehokkaasti ja nopeasti.

Ympäristörikoksissa voi syntyä merkittävää rikoshyötyä tai laitonta etuutta. Jotta rikos ei olisi tekijälleen kannattavaa, tulee rikoshyödyn jäljittämiseen ja sen pois ottamiseen kiinnittää erityistä huomiota myös ympäristörikosten esitutkinnassa. Rikoshyödyn jäljittämässä ja pois ottamisessa korostuu eri viranomaisten välinen toimiva yhteistyö. Rikoshyödyn arvioiminen ei aina ole yksiselitteistä tutkintapyynnön tekohetkellä. Mahdollinen rikoshyöty ei aina ole tiedossa tai riittävän hyvin yksilöitynä esitutkinnan alkuvaiheessa. Rikoshyödyn määrää arvioidaan läpi esitutkinnan. Rikoshyödyt tai osa niistä saattavat jäädä vaatimatta, jos niitä ei tutkintapyynnössä osata tai voida tuoda riittävällä tavalla esille.

Viranomaisten toimenpiteistä, tutkinnan tuloksista ja tuomioistuinten ratkaisuksista tiedottamisella voidaan lisätä ympäristörikosten ennalta estävyyttä. Ympäristörikosten osalta koulutuksen ja ohjauksen tulisi olla jatkuvaa. Kansallinen ympäristörikosten seurantaryhmä korostaa ympäristörikosten osalta viranomaisten osaamisen lisäämistä ja resurssien kohdentamista siten, että ympäristörikostorjunnan erityisosaaminen lisääntyy.